

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ»
ІМЕНІ Т. Г. ШЕВЧЕНКА

Факультет дошкільної, початкової освіти і мистецтв
Кафедра дошкільної та початкової освіти

Кваліфікаційна робота

освітнього ступеня: «магістр»

на тему:

**ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК
СКЛАДОВА ЇХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ**

Виконала:
студентка II курсу магістратури, 63 групи
спеціальності 012 «Дошкільна освіта»
Куліш Марія Федорівна

Науковий керівник:
к. пед. н., доцент Богдан Тетяна Миколаївна

Чернігів - 2023

Роботу подано до розгляду «___» _____ 2023 року.

Студентка

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Науковий керівник

_____ (підпис)

_____ (прізвище та ініціали)

Кваліфікаційна робота розглянута на засідання кафедри *дошкільної та початкової освіти*

протокол № _____ від «___» _____ 2023 р.

Студентка допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Зав. кафедри

_____ (підпис)

Ірина ТУРЧИНА

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ.....	7
1.1 Аналіз літератури та передового педагогічного досвіду з проблемами дослідження.....	7
1.2. Роль екологічного виховання у сталому розвитку дітей дошкільного віку	12
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ.....	24
2.1. Педагогічні умови екологічного виховання як невід'ємної складової сталого розвитку дітей дошкільного віку	24
2.2. Організація педагогічного експерименту та аналіз результатів його проведення.....	28
2.3. Методичні рекомендації щодо екологічного виховання дітей дошкільного віку як складової її сталого розвитку	44
Висновки до розділу 2.....	48
ВИСНОВКИ	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕД.....	52
ДОДАТКИ.....	56

ВСТУП

Актуальність роботи полягає в тому, що екологічне виховання у освітньому процесі дітей дошкільного віку – надзвичайно актуальна проблема сьогодення: тільки екологічний світогляд, екологічна культура людей, що нині живуть, можуть вивести планету і людство з того катастрофічного стану, в якому вони перебувають зараз.

Екологічне виховання значуще і з позицій особистісного розвитку – правильно організоване, систематично здійснюване у освітніх установах під керівництвом людей, які володіють екологічною культурою, воно створює інтенсивний вплив на мислення, почуття, волю.

Світ природи приховує в собі великі можливості щодо всебічного розвитку дітей. Продумана організація навчання, прогулянок, спеціальних спостережень розвиває їхнє мислення, здатність бачити і відчувати барвисте різноманіття явищ природи, помічати великі та малі зміни навколишнього світу. [2]

Актуальність проблеми дослідження сталого розвитку в екологічному вихованні дітей 5-6 років в умовах діяльності ЗДО як складової загальної системи у роботі дошкільного навчального закладу не викликає сумнівів, оскільки у здійсненні неперервної освіти вагоме місце займають її дошкільна та початкова ланки і, як доведено, старший дошкільний вік відноситься до сензитивного періоду становлення особистості.

У Базовому компоненті дошкільної освіти говориться: «Природничо-екологічна компетентність – це здатність дитини до доцільної поведінки в різних життєвих ситуаціях, що ґрунтується на емоційно-ціннісному ставленні до природи, знання її законів та формується у просторово-пізнавальної, дослідницької, трудової, ігрової діяльності» [1].

Науково-теоретичну основу дослідження склали праці, у яких висвітлені аспекти ознайомлення дошкільників з природою: Н. Бібік, Н. Коваль, А. Васильєва, І. Зверєв, В. Бондаренко, З. Плохій, Г. Марочко, Д. Мельник,

Н. Лисенко, Л. Нарочна, С. Ніколаєва, П. Саморукова, Н. Пустовіт, Г. Пустовіт, Д. Хайдурова, Н. Яришева, В. Лисенко та ін.

Такі сучасні дослідники цієї проблеми як С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін у своїх наукових працях підкреслюють про необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості діяльності людей у природі. Н. Горопаха, Н. Глухова, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, Н. Яришева доводять, що основи екологічного виховання закладаються ще в дошкільному віці, а екологічна свідомість виступає головною та важливою складовою екологічної культури, формування основ якої дослідники визначають метою екологічного виховання дітей дошкільного віку [6]. Цим обумовлена тема нашої роботи: **«Екологічне виховання дітей дошкільного віку як складова їх сталого розвитку»**.

Мета роботи: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку як складової сталого розвитку.

Виходячи з мети дослідження, визначено такі **завдання**:

1. Проаналізувати літературу та передовий педагогічний досвід з проблемами дослідження;
2. Розробити діагностичні інструменти для виявлення рівня екологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку;
3. Експериментально перевірити педагогічні умови екологічного виховання та рівень сформованості екологічної культури дітей старшого дошкільного віку як невід'ємної частини їх сталого розвитку.
4. Розробити методичні рекомендації по екологічному вихованню дітей старшого дошкільного віку як складової їх сталого розвитку.

Об'єкт дослідження освітній процес у закладі дошкільної освіти.

Предметом дослідження педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку як складової їх сталого розвитку.

У ході виконання роботи використано комплекс **методів дослідження**:

- теоретичних – аналіз і синтез, узагальнення, метод конкретизації й систематизації теоретичних знань у процесі розробки завдань дослідження;
- емпіричних – анкетування, опитування, тестування, педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний);
- статистичні: порівняння середніх значень, відсоткове співвідношення з наступною якісною інтерпретацією та змістовим узагальненням.

Наукова новизна дослідження: розроблено і обґрунтовано критерії, показники для діагностики рівня екологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку, а також розроблені методичні рекомендації для вихователів ЗДО.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що за його результатами розроблено та впроваджено у роботу ЗДО № 2 м. Чернігова комплекс заходів та методичні рекомендації для вихователів закладів дошкільної освіти щодо екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку для покращення їх сталого розвитку.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі дошкільного навчального закладу № 2 м. Чернігів.

Структура магістерської роботи визначається метою та завданнями дослідження, складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (40 найменувань). Загальний обсяг роботи складає 66 сторінок з них 55 основного тексту.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЯК СКЛАДОВОЇ ЇЇ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

1.1 Аналіз літератури та передового педагогічного досвіду з проблемами дослідження

Останнім часом дошкільна освіта відіграє велику роль, оскільки система цінностей, спосіб життя та життєві установки формуються у ранньому віці. Важливість екологічної освіти дітей на користь сталого розвитку підтверджується включенням основ екологічних знань у державні стандарти дошкільної освіти, де передбачається: формування первинних уявлень про об'єкти навколишнього світу, про властивості та відносини до навколишнього світу, про планету Земля як загальний будинок людей і особливості її природи. Дошкільним організаціям відводиться головна роль формуванні в дітей основ екологічно і соціально відповідальних громадян країни. [4]

Враховуючи, що світовий освітній простір проходить складний шлях зміни парадигми, ми розуміємо, що освітні програми дошкільної освіти мають зазнати серйозної трансформації. Якість екологічної освіти в інтересах сталого розвитку значною мірою залежить від інноваційних методів навчання, орієнтованих на активну самостійну участь дітей дошкільного віку, які формують у дошкільнят пізнавальну мотивацію, навичок розуміти, обговорювати та знаходити шляхи вирішення соціальних та екологічних проблем.

Серед цілей сталого розвитку можна виділити досягнення, що мають безпосереднє відношення до розвитку дітей дошкільного віку як представників майбутнього суспільства, для яких важливо передбачити підготовку до нейтралізації ризиків, які вони мають долати. Успішність розвитку людини протягом усього життя багато в чому залежить від проходження першого самоцінного ступеня освітньої системи – дошкільного періоду дитинства. У

цьому віці закладаються основи особистісного розвитку. [7] Досягнення цілей сталого розвитку можливе за умови виключення деградації суспільства та природи, усвідомлення більшістю потреби виживання майбутніх поколінь та тісно пов'язане із зміною соціально-економічного розвитку суспільства, що базується на використанні природних ресурсів. Зміни стосуються розвитку нових технологій для забезпечення потреб справжніх та майбутніх поколінь, які виключають надмірний пресинг природи для збереження її здатності до саморегуляції.

На сучасному етапі взаємозв'язок людини та навколишнього середовища розглядається не лише як природничо-історична та біологічна, але і як філософська, політична, соціальна та педагогічна проблема. Її розв'язання потребує координації дій усіх ланок системи освіти. У цьому аспекті найбільш досліджені умови, що забезпечують єдність дій усіх суміжних соціальних інституцій освіти та виховання (сім'я – дитячий садок – школа) (Л. Венгер, Д. Ельконін, О. Запорожець, В. Котирло, Г. Леушина, Г. Люблінська, М. Поддяков, О. Проскура та ін.).

Проблемами сталого розвитку дітей дошкільного віку займалися В. Горяїнова, І. Дубровіна, З. Калмикова, Ю. Колягін, Л. Комарова, Т. Кузьмин, В. Крутецький, Т. Лусс, М. Монтесорі, Л. Парамонова, Ж. Піаже, Т. Пеккер, Г. Ульянець, А. Хинчин, К. Крутій та ін.

Питанням природоохоронного виховання дітей дошкільного віку присвячені дослідження В. Грецової, Г. Земцової, Н. Кондратьєвої, З. Плохій, Н. Лисенко, Г. Марочко, Н. Кот.

В. Грецова трактує надбання знань про природу як фактор позитивного ставлення до неї. Н. Лисенко розроблено практичні рекомендації щодо екологічного виховання дошкільників, Н. Кот доведено необхідність спільної роботи дошкільного закладу і родини з екологічного виховання. З. Плохій розглядає екологічне виховання дошкільників на матеріалі ознайомлення їх із тваринним світом.

Так, З. Плохій розглядає екологічне виховання як формування у дитини здатності та бажання діяти відповідно до екологічних знань, набутих у процесі навчання [27].

За визначенням Н. Кот, екологічне виховання – це цілеспрямоване формування у людей різного віку екологічного мислення, екологічних, моральних, правових поглядів на природу і місце в ній людини [15].

На думку С. Ніколаєвої, метою екологічного виховання є формування початків екологічної культури, тобто становлення свідомо правильного ставлення безпосередньо до самої природи, до людей, які її охороняють, а також до людей, які створюють на її основі багатство матеріальних або духовних цінностей [18].

Але, як зазначає Н. Кот, поведінка дитини щодо природи буде екологічно доцільною за умови поєднання моральних якостей особистості з елементарними екологічними знаннями. Вона також описує механізм формування основ екологічної культури як поєднання позитивних емоцій до об'єктів природи, знання, мотиви та практичні уміння і навички [15]. Поступове усвідомлення дитиною моральних правил поведінки у довкіллі, розуміння значення своїх дій для інших разом із здатністю оцінити свої особистісні якості активізують її прагнення з власної ініціативи дбати про живу істоту. Ядром такого особистісного становлення є свідомість та самосвідомість.

Відомий педагог В. Сухомлинський пропагував активне використання краєзнавчого матеріалу, пояснюючи доцільність виховання через природу унікальну можливість використання підсвідомого у психіці людини, а також опорою на наочність та доступність, відповідно до вікових можливостей дітей. На думку вченого, природа – багате джерело знань про навколишній світ і суспільство, емоційна основа формування наукового світогляду, морального, естетичного, трудового виховання [40].

У 1996 р. С. Ніколаєва запропонувала «Концепцію екологічного виховання дітей дошкільного віку», яка багато в чому визначала зміст сучасної екологічної

роботи з урахуванням компаративістського підходу в освіті. Метою такої роботи авторка концепції визначає формування у дітей основ екологічної культури [20].

У дослідженнях Н. Виноградової, Є. Водовозової, Т. Земцова, Я.-А. Коменського, Л. Маневцевої, Й.-Г. Песталоцці, В. Сухомлинського, Є. Тихеевої, А. Чистякової, Н. Яришевої природа визначається як первинний засіб ознайомлення дітей із навколишнім світом.

Слід констатувати, що в останні роки стало більше з'являтися наукових досліджень, які розкривають особливості екологічного виховання дошкільників у середовищі рідної природи (Г. Гусева, Т. Климова, Н. Суріна, О. Чорна та ін.). При цьому, об'єкти та явища природи рідного краю визначаються як педагогічний засіб виховання основ екологічної культури у дітей в контексті особистісно-орієнтованого підходу, розкриваючи як самоцінність природи, так і її значущість для людини.

Дослідники В. Зебзеєва та О. Михеєва досліджували особливості формування екологічної субкультури дошкільників. Під нею розуміється сукупність двох образів (образ світу та образ життя), що утворює в свідомості дитини своєрідне внутрішнє ядро, яке під впливом цілеспрямованої роботи з екологічного виховання формує моральні цінності та уявлення, екологічний ідеал, емоційні переживання тощо.

Основні питання дошкільного екологічного виховання розглянуто в працях Є. Бондаревської, О. Гончарової, В. Зебзеєвої, Н. Кондратьєвої, В. Марочко, С. Ніколаєвої, Н. Рижової, Н. Фокіної та ін.

У сучасній культурі все більш виразно окреслюються контури нового погляду на світ, становлення якого вносить істотний внесок в гармонійні відносини між людьми, людиною і природою, складовими освіти. В рамках такого підходу складається нове бачення людини як органічної частини природи, а не як володаря; розвиваються ідеї пріоритетності співдружності перед конкуренцією [18].

Слід подолати техногенний підхід до потреб суспільства, проєктивне ставлення до екосистеми, які призвели до відчуження людини від природи і

культури, природничого та гуманітарного знання. Екологічна картина світу, провідні світоглядні ідеї створюють контури нової освітньої парадигми, покликаної вирішити протиріччя сучасних освітніх систем. Дані категорії повинні знайти відображення в екологічному вихованні на початковому щаблі освіти.

Лапшина С. проводить аналіз стану екологічного виховання дітей дошкільного віку. Розглядає теоретичні основи екологічного виховання дошкільників, дає обґрунтування екологічного виховання як невід'ємної частини освітньо-виховного процесу в дошкільному закладі, доводить необхідність координації дій усіх суміжних ланок освіти і виховання підростаючого покоління для вирішення завдань екологічного виховання дітей у дошкільних освітніх закладах [16].

Методологічною основою дослідження виступають наукові ідеї: пізнання дітьми взаємозв'язків організмів із середовищем проживання, екосистемної спрямованості пізнання навколишнього світу дошкільнятами; системотворчої ролі екологічної освіти; самоцінності дошкільного дитинства; діяльності як механізму розвитку особистості; самоцінності природи, залежності життя та здоров'я людини від її стану; синергії як науки про самоорганізацію та єдність законів функціонування та розвитку природи та суспільства.

З метою оптимізації процесу екологічної освіти дітей дошкільного віку можна здійснити:

- аналіз наявного досвіду екологічної освіти та співвіднесення його з цілями сталого розвитку суспільства, сучасними викликами у розвитку суспільства та дошкільної освіти;
- розробку регіонального інноваційного проекту, що базується на екосистемній методології пізнання навколишнього світу дошкільнятами;
- підготовку умов реалізації проекту: курси підвищення кваліфікації для педагогів дитячого садка, пілотні майданчики;
- апробацію проекту на практиці екологічної освіти дітей старшого дошкільного віку;

- аналіз ефективності результатів та перспективи проекту.

В результаті дослідження з'ясували, що процес екологічної освіти здійснюється успішніше та відповідає цілям сталого розвитку за умови запровадження наступних інновацій:

- зміст екологічної освіти будувати з урахуванням природних та соціо-природних екосистем найближчого оточення дитячого садка;
- спрямовувати у зоні найближчого розвитку пізнавальну діяльність дошкільнят на пізнання екосистем (будинків);
- здійснювати наступність змісту різних форм пізнавальної діяльності відповідно до їх функцій, розширюючи пізнавальне поле дітей;
- використовувати діяльність освітніх галузей для моделювання дітьми картин світу [25].

В результаті встановлено, що діти старшого дошкільного віку здатні до наступних узагальнень: будинок – місце, де живе організм, де є необхідні умови для життя; він є у кожної живої істоти; тварини та рослини з однієї екосистеми не можуть жити в іншій (лісові – на лузі, у водоймі); люди будують собі будинки самі, а у «будинки» природи приходять як гості.

1.2. Роль екологічного виховання у сталому розвитку дітей дошкільного віку

Природа дуже важливий засіб для розвитку дітей дошкільного віку. Безперечно, спілкування з природою позитивно впливає на дитину, роблячи її добрішою, пробуджуючи найкращі почуття. Спілкуючись із природою, діти роблять багато відкриттів про життя живих істот, властивості різних природних матеріалів. Виховну роботу з дошкільнятами необхідно вести непомітно та захоплююче, звичайно через гру. Оскільки вона є основним видом діяльності дітей дошкільного віку. Ігри допомагають розвивати позитивні якості характеру дітей та дослідницьку діяльність.

Поняття сталого розвитку — це цілий напрям освіти, який передбачає формування у людей такої моделі поведінки, яка дозволяє, не знижуючи сьогоденний рівень життя, дбати про наступні покоління.

Сталий розвиток дитини — це багатогранний і комплексний процес, що охоплює різні аспекти її життя. Основні складові сталого розвитку дитини включають: фізичний, інтелектуальний, емоційний та соціальний, моральний, творчий розвиток, комунікативні вміння, екологічна свідомість, самостійність та самовдосконалення. Стале вдосконалення цих аспектів сприяє гармонійному розвитку дитини та формуванню здатностей і навичок, необхідних для подальшого її життя.

Екологічне виховання дітей – насамперед виховання дбайливого ставлення до природи, сприяє розумінню дітьми того, що природу треба любити. Таким чином, у дошкільнят формуються початкові конкретні та яскраві уявлення про природу, які надалі допомагають їм побачити та зрозуміти зв'язки та відносини природних явищ, засвоїти нові поняття. Ми вважаємо, що багато зв'язків і відносин між природними явищами діти пізнають у процесі спостережень і це дає можливість педагогу розвивати у вихованців логічне мислення. На наш погляд, жоден дидактичний матеріал не зрівняється з природою за різноманітністю та силою розвиваючого впливу на дитину. Предмети та явища природи наочно постають перед дітьми [14].

Безперечно, на основі набутих знань формуються такі якості, як реалістичне розуміння явищ природи, допитливість, уміння спостерігати, логічно мислити, дбайливо ставитися до всього живого. Звичайно, любов до природи, навички дбайливого ставлення до неї, турбота про живі істоти сприяють не тільки інтересу до природи, а й сприяють формуванню у них кращих рис характеру, як патріотизм, працьовитість, повага до праці дорослих, які охороняють та множать природні багатства.

На наш погляд, на формування особистості дитини позитивний вплив надає праця на природі як найбільш доступний для дітей вид праці, що має значний результат. Безперечно, у процесі праці у природі зміцнюється здоров'я

дитини, відбувається розвиток її психіки, формуються певні трудові навички, виховується інтерес до сільськогосподарської праці та повага до людей, які ним займаються. Знання про природу спонукають дітей дбайливо ставитися до неї, виявляти добрі справи та вчинки. На наш погляд, формування дбайливого ставлення до природи залежить від здатності естетично сприймати її, тобто вміння бачити та переживати красу природи.

У дошкільному віці екологічне виховання тільки починається, крихти екологічних знань, отримані в дитинстві, допоможуть дитині орієнтуватися в навколишній дійсності, правильно розуміти її, дбайливо до неї ставитися. Вплив природи на розвиток особистості дитини пов'язаний з формуванням у неї певних знань про її об'єкти та явища. Знання про природу допомагають малюкові орієнтуватися в якостях, ознаках та властивостях різних предметів. Тому якщо говорити про завдання, що стоять перед вихователем, який знайомить дітей із природою, то першим серед них буде формування у дітей елементарної системи знань [22].

Система знань про природу включає знання про її об'єкти та явища (їх ознаки, властивості), а також зв'язки та відносини між ними. Знання про природу у дітей дошкільного віку формуються лише на рівні уявлень, у яких відбито суттєві, але зовні виражені ознаки, зв'язку й відносини. Зі засвоєнням системи знань пов'язано розвиток у дітей пізнавального ставлення до природи. Воно проявляється у допитливості, прагненні дізнатися якнайбільше.

Сучасна дошкільна педагогіка надає великого значення заняттям: вони позитивно впливають на дітей, сприяють їх інтенсивному інтелектуальному та особистісному розвитку, планомірно готують їх до навчання в школі. Важливо також залучати дітей до практичної діяльності: у дворі дитячого садка та в групі, вдома, під час екскурсій. Головні аспекти роботи педагога з дітьми — різноманітність видів діяльності, інтегрований підхід у навчанні, що сприяє формуванню не лише екологічно грамотної, а й всебічно розвиненої людини. Вплив рідної природи кожен із нас більшою чи меншою мірою відчув на собі, і знає, що вона є джерелом перших конкретних знань, які часто запам'ятовуються

на все життя. Діти завжди і скрізь у тій чи іншій формі стикаються з природою. Зелені ліси і луки, яскраві квіти, метелики, жуки, птахи, звірі, хмари, що рухаються, падаючий сніг, струмки, навіть калюжі після літнього дощу — все це привертає увагу дітей, радує їх, дає багату їжу для їх розвитку. Ігри в лісі, на лузі, на березі озера або річки, збирання грибів, ягід, квітів, догляд та спостереження за тваринами та рослинами дають дітям багато радісних переживань [28].

Ознайомлення дошкільнят з природою – це засіб освіти в їхній свідомості реалістичних знань про навколишню природу, заснованих на чуттєвому досвіді та вихованні правильного ставлення до неї. Любов до рідної природи виховується з раннього віку. Саме в цей час необхідно прищеплювати дітям любов до краси, гармонії, доцільності, єдності, які панують у ній.

Екологічне виховання дітей дошкільного віку – це моральне виховання яке співзвучно із контекстом сталого розвитку. Виховується гуманне ставлення та розуміння важливості всього живого. Прагнення цінувати, берегти, захищати природу. Потрібно виховувати в дітях турботу про рідну природу та її багатства. Розвивати симпатії до рослин і тварин, розкриваючи їх властивості, звички, суть — один із шляхів виховання доброго ставлення до них. Дитина не тільки повинна усвідомлювати, що не можна руйнувати мурашники, вбивати жаб і руйнувати пташині гнізда, топтати і рвати квіти, а й відчувати любов до мурахи, жаби, квітів та дерев — до всього, що її оточує.

Процес дитячого еко-виховання відрізняється особливою емоційністю – малюки сприймають природу як щось живе. Цей аспект дозволяє зацікавити дитину абсолютно різними способами – звуки, тактильні відчуття або запахи змусять навіть саму гіперактивну дитину зупинитися, придивитися і задуматися.

Такий комплексний підхід розкриває перед дітьми красу природи та вчить її помічати, виховує гуманне ставлення до її мешканців, а також формує систему екологічних знань та уявлень [18].

Для продуктивності еко-виховання необхідно створити спеціальне середовище, де педагог особистим прикладом доведе важливість та серйозність теми. Це можуть бути колективні походи в парки та сквери, перегляди

навчальних фільмів та мультфільмів, ігри для розвитку дитини на тему екологічного споживання. На одному із занять педагог може розповісти про те, як правильно сортувати відходи та для чого це потрібно. Наочне сортування сміття дозволить навчити дитину «розумному споживанню», не говорячи вже про те, що діти зможуть самі взяти участь в акції. Подібний досвід дозволить підвести дітей до розуміння того, що всі ми разом, і кожен з них окремо відповідає за планету, і кожен може зберігати і примножувати її ресурси.

Ключову роль у екологічному вихованні дитини відіграє педагог. У процесі роботи рекомендується використовувати різні формати, які необхідно успішно інтегрувати у будь-яку діяльність дитини. Для цього вихователь може скористатися як методичною літературою та музикою, так і художньою літературою та іграми.

Останні у свою чергу є найбільш популярним та ефективним форматом еко-виховання. Існує кілька видів дидактичних ігор: настільно-друковані, ігри з предметами та словесні ігри. Перший клас ігрова діяльність спрямована на розвиток розумових процесів дитини: аналіз, синтез, класифікація і узагальнення. Другий клас - це ігри з різними природними матеріалами та формами: листя, вода, шишки. У таких іграх можуть використовуватися найрізноманітніші матеріали, які знаходяться у кроковій доступності. Адже природа – це те, що нас оточує. Третій клас ігор спрямований на розвиток уваги, швидкості реакції та зв'язного мовлення. «Екологізувати» такі ігри досить просто, головне визначитися з контекстом [30].

Не варто забувати ще про один формат еко-виховання – екскурсії. На екскурсіях діти знайомляться з представниками флори та фауни, що сприяє утворенню базових уявлень про взаємозв'язки у природі. Такий формат занять допоможе дитині розвинути спостережливість та інтерес до природних процесів життя.

Величезне значення в екологічному вихованні має практична частина – проведення дослідів та експериментів. Тут дитина зможе задіяти всі органи чуття, це дозволить максимально повно поринути у подану проблему. Після такого

спостереження, з дітьми необхідно провести резюмуючу бесіду. Тут педагогу необхідно використовувати різноманітні форми спілкування: розповідь, опис, діалог.

І останнім, але не менш важливим фактором в екологічному вихованні дітей є спосіб життя батьків. Педагогу необхідно мотивувати батьків на розумне споживання та захист екології. Почати можна з малого, наприклад, виїжджаючи сім'єю на природу, батьки повинні забрати за собою всі відходи та утилізувати їх. Таким чином дитина закріпить корисні навички, отримані на заняттях у дитячому садку.

Розмірковуючи про природу під впливом дорослого, дошкільник збагачує свої знання, почуття, у нього формується правильне ставлення до живого, бажання бачити, ніж руйнувати.

Виховне значення природи важко переоцінити. Спілкування з природою позитивно впливає на людину, робить її добрішою, м'якшою, будить у ній кращі почуття. Особливо велика роль природи у дітей.

У дитячому садку дітей знайомлять із природою, які зміни відбуваються в нею у різні пори року. На основі набутих знань формуються такі якості, як реалістичне розуміння явищ природи, допитливість, уміння спостерігати, логічно мислити, естетично ставитись до всього живого. Любов до природи, навички дбайливого ставлення до неї, до всього живого [32].

Познайомити дітей із природою, виховувати любов до неї насамперед допоможе куточок живої природи дитячого садка, де містяться кімнатні рослини та деякі тварини.

Мешканців куточку живої природи діти бачать щодня, що полегшує роботу вихователя: під керівництвом діти систематично спостерігають і доглядають за живими істотами. У процесі догляду за ними діти отримують уявлення про різноманіття рослинного та тваринного світу на землі, про те, як ростуть та розвиваються рослини та тварини, які умови для них потрібно створювати. Вихователь вчить дітей порівняльному аналізу: порівнюючи тварин, знаходить подібність і різницю між ними, загальне і різне в рослин, допомагає

помічати цікаві особливості зовнішнього вигляду, поведінки тварин. При розгляді кімнатних рослин звертає увагу дітей на красу квітів і листя, на те, як у групі рослини прикрашають кімнату. Усе це сприяє формуванню в дітей дошкільного віку почуття прекрасного.

Основу змісту діяльності дітей складають ті знання та вміння, які утворюються у них у процесі ознайомлення з оточуючим, зокрема з природою. Ознайомлення з природою – один із основних засобів всебічного розвитку дошкільнят. Воно здійснюється в процесі освіти в їхній свідомості конкретних знань про явища неживої та живої природи.

Для розвитку мислення та мови дитини необхідний багатий чуттєвий досвід, який вона отримує від сприйняття різних предметів, світу природи, суспільного життя.

Природа оточує дитину з самого народження. Це джерело нових знань різних природних явищ. Особливу роль природи у розвитку логічного мислення та зв'язного мовлення підкреслював К. Ушинський. Він вважав логіку природи найдоступнішою, наочною та корисною для дитини. Саме безпосереднє спостереження навколишньої природи «...складе ті початкові логічні вправи думки, від яких залежить логічність, істина самого слова, і з яких потім впливуть самі собою логічна мова і розуміння граматичних законів».

Уміння спостерігати, вироблене у процесі пізнання природи, народжує звичку робити висновки, виховує логіку думки, чіткість і красу мови – розвитку мислення та мови йде, як єдиний процес [36].

Кожне знайомство із природою – урок розвитку дитячого розуму, творчості, почуття. Різноманітність, яскравість, краса природи, наочність її зв'язків і залежностей забезпечують доступність їхнього розуміння дітьми і істотно впливають на вдосконалення їх розумової діяльності мислення. Дитина вчиться знаходити і правильно визначати словом причинну та часову залежність, послідовність, взаємозв'язок предметів та явищ природи, вчиться елементарно пояснювати те що спостерігає. Удосконалюється вміння дітей зіставляти, порівнювати, робити висновки. Це створює передумови на формування таких

цінних якостей зв'язного мовлення, як достовірність, доказовість, послідовність, чіткість. Дитина вчиться розмірковувати, розповідати, описувати.

Чуттєве сприйняття навколишнього світу лежить в основі розвитку у дітей уявлень не лише про об'єкти та явища, а й про взаємозв'язки та взаємозалежності, що існують між ними та факторами навколишнього середовища, тобто екологічних уявлень. Уявлення про особливості та умови життєдіяльності живих організмів (рослин, тварин, людини), про взаємозв'язок організмів із навколишнім середовищем, про взаємовплив організмів один на одного, про взаємодію людини та природи, становлять основу науки екології. У дошкільному віці діти у процесі цілеспрямованої організації життєдіяльності можуть освоїти початкові основи уявлень та елементарних понять класичної екології, екології людини, соціальної екології, доступні способи екологічної взаємодії з природою та людьми, отримати ціннісні орієнтири.

Природа планети – унікальна цінність для людства: матеріальна і духовна. Матеріальна, тому що в комплексі всі ці компоненти складають місце існування людини і основу її виробничої діяльності. Духовна, бо є засобом натхнення та стимулятором творчої діяльності. Природа, відбита у різних витворах мистецтва, становить цінності рукотворного світу.

Формування початків екологічної культури – це становлення усвідомлено-правильного ставлення безпосередньо до самої природи у всьому її різноманітті, до людей, що оточують і творять її, а також до людей, що створюють на основі її багатств матеріальні чи духовні цінності. Це також ставлення до себе як частини природи, розуміння цінності життя і здоров'я та їх залежності від стану навколишнього середовища. Це усвідомлення своїх умінь творчо взаємодіяти з природою [38].

Початкові елементи екологічної культури складаються на основі взаємодії дітей під керівництвом дорослих з предметно-природним світом, який їх оточує: рослинами, тваринами, їх довкіллям, предметами, виготовленими людьми з матеріалів природного походження. живими істотами може бути повноцінно

здійснено у дошкільний період лише у тому випадку, якщо система роботи у закладі дошкільної освіти поєднується з впливом природи на дітей.

Для створення та покращення розвиваючого середовища в сім'ї та забезпечення адекватної взаємодії дорослих з дітьми можна провести роботу з батьками. Встановити контакт, взаєморозуміння та виявити потреби батьків у питаннях виховання дітей. необхідно познайомити батьків із системою роботи дошкільного закладу у цьому напрямку. Батьки повинні знати, як організовано життя та діяльність дитини протягом дня. Все предметне та соціальне оточення будинку, у сім'ї впливає на розвиток дитини. Це телепередачі для дітей, утримання кімнатних рослин та домашніх тварин.

Вміння бачити і розуміти стан іншої живої істоти – тонка повага до душі дитини, яка залежить від інтересу до рослини або тварини, від ступеня розвитку спостережливості, моральних почуттів. З цього починається відповідальність за все живе. Виховуючи у дітей інтерес до таємничого світу рослин, діти знайомляться з конкретними видами кімнатних рослин, впізнають їхні назви, характерні риси. Дізнаються, що вони живі істоти і мають потреби в певних умовах життя: що всім рослинам потрібні поживний ґрунт (земля), вода, світло, тепло, повітря. Дитина за допомогою дорослого дізнається, що за цих умов вони можуть залишатися живими. Ці умови їм створює людина: садить у горщик із землею, регулярно поливає, іноді підгодовує добривами, ставить у світле місце, не допускає охолодження. У дітей розвиваються естетичні почуття, вміння помічати та оцінювати привабливі якості кімнатних рослин: красу форми та забарвлення листя, кучерявих стебел, красу квітучої рослини. Діти охоче беруть участь у пересадженні рослин, помічають і емоційно реагують на ростки, бутони, квіти, що з'явилися. Також розвивається сприйняття кімнатних рослин, як живих істот: діти можуть помітити їх неприємний стан (засохле листя, бліде забарвлення, витягнуті стебла тощо); виявити недостатність умов для їхнього життя (суху землю, малу освітленість). Діти співчують рослині: повідомляють про це дорослим про помічені неполадки, охоче виконують доручення догляду за рослинами, допомагають при їх пересадці [35].

Якщо в сім'ї собака або кішка, то діти отримують уявлення про кішку, собаку, особливості зовнішнього вигляду, поведінки. Дізнаються більше про життя тварин, розуміють, що їхнє життя тісно пов'язане з людиною. Діти повинні знати особливості зовнішнього вигляду деяких диких тварин, їхнє пересування, звички, що і як вони їдять, де живуть, користь чи шкоду приносять людині; отримати уявлення про утримання та годування домашніх тварин. Звичайно, правильне поводження дитини з твариною саме по собі не вирішить усіх проблем виховання. Але безперечно, що спілкування з живою природою відіграє важливу роль у становленні особистості маленької людини.

Щоб розвиток мислення дитини при ознайомленні з природою досяг вищого рівня, необхідно цілеспрямоване керівництво вихователя цим процесом. Спостерігаючи за яскравими, барвистими явищами (листопад, снігопад, хуртовина, гроза), діти хочуть осягнути їх, ставлять питання і поступово підходять до їхнього розуміння, можуть пояснити, чому восени птахи відлітають, чому сьогодні замерзли калюжі, чому сніг тане таїн. Це створює сприятливі умови для розвитку логічного мислення та мови. За час перебування в дитячому садку дитина вчиться помічати та виділяти характерні особливості сезону, встановлювати найпростіші зв'язки та залежності між предметами та явищами, набуті досить систематичних знань про життя тварин та рослин.

Зі спостереженнями, екскурсіями, цільовими прогулянками вихователь пов'язує інші заняття, що поглиблюють та систематизують знання, які вимагають застосування їх в активній розумовій діяльності дитини (бесіди, розповідь, дидактичні ігри). Вихователь повинен прагнути не тільки і не стільки до того, щоб діти мали певну кількість уявлень, але щоб уявлення ці були досить глибокими та повними, і щоб діти вміли розумно застосовувати їх у різній діяльності. Це досягається такою організацією педагогічного процесу, коли заняття, у яких діти, використовуючи свій чуттєвий досвід, розповідають, пояснюють, відповідають на питання, розмірковують, поєднують з різноманітною практичною діяльністю дітей у повсякденному житті [10].

Для розвитку мислення та мови дитини необхідний багатий чуттєвий досвід, який вона отримує від сприйняття різних предметів, світу природи, суспільного життя. Екологічне виховання – нова категорія, яка безпосередньо пов'язана з наукою екологією, різними її відгалуженнями. Кожне знайомство із природою – урок розвитку дитячого розуму, творчості, почуття.

Початкові елементи екологічної культури складаються з урахуванням взаємодії дітей під керівництвом дорослих з предметно-природним світом, що їх оточує; рослинами, тваринами, їх довкіллям, предметами, виготовленими людьми з матеріалів природного походження. Щоб розвиток мислення дитини при ознайомленні з природою досягнув можливого вищого рівня, необхідно цілеспрямоване керівництво вихователя цим процесом.

Розмірковуючи на тему ролі екологічного виховання в житті дошкільника, ми дійшли такого висновку: ефективність виховання залежить не тільки від знань і поведінки дитини в природі, а й від безпосередньої участі у збереженні та примноженні природних благ. Забезпечити практичну частину виховання покликаний педагог та батьки. Таким чином, лише системний підхід до екологічного виховання зможе вплинути на дитину та її ставлення до навколишнього середовища, а це у свою чергу накладе позитивний відбиток на сталий розвиток дитини у майбутньому.

Висновки до розділу 1

Цілі сталого розвитку суспільства спрямовані не тільки на розвиток здоров'я, у тому числі дошкільнят як представників майбутнього суспільства, забезпечення якісної освіти протягом усього життя, а й збереження природних екосистем, пізнання яких із дошкільнятами стане основою для ефективного розвитку екологічної свідомості та прийняття екологічних імперативів на наступних етапах життя.

Вивченню проблеми екологічного виховання присвячені роботи видатних педагогів минулого: О. Духновича, К. Ушинського, В. Сухомлинського. В наш час багато науковців та педагогів-практиків присвятили свої дослідження проблемі екологічного виховання дітей дошкільного віку, серед них: Лисенко Н., Яришева Н., Глухова Н., Скребець В., Фокіна В., Ніколаєва С., Плохій З., Кондратьєва Н. та ін.

Сталий розвиток дитини — це багатогранний і комплексний процес, що охоплює різні аспекти її життя. Основні складові сталого розвитку дитини включають: фізичний, інтелектуальний, емоційний та соціальний, моральний, творчий розвиток, комунікативні вміння, екологічна свідомість, самостійність та самовдосконалення. Стале вдосконалення цих аспектів сприяє гармонійному розвитку дитини та формуванню здатностей і навичок, необхідних для подальшого її життя.

Екологічне виховання дітей – насамперед виховання дбайливого ставлення до природи, сприяє розумінню дітьми того, що природу треба любити. Таким чином, у дошкільнят формуються початкові конкретні та яскраві уявлення про природу, які надалі допомагають їм побачити та зрозуміти зв'язки та відносини природних явищ, засвоїти нові поняття екологічної культури що сприяє їх сталому розвитку.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНОЇ ЧАСТИНИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

2.1. Педагогічні умови екологічного виховання як невід'ємної складової сталого розвитку дітей дошкільного віку

Сучасні концепції дошкільного виховання орієнтують практиків на формування особистості як одне з першочергових завдань навчально-виховної роботи з дошкільнятами. Важливою ознакою розвиненої особистості дитини є активність, яка проявляється у різних сферах: ігровій, трудовій діяльності, пізнанні навколишнього, взаєминах з дорослими та однолітками. Це робить особливо актуальним пошук таких педагогічних технологій, в основі яких лежало б забезпечення активної позиції вихованців, надання їм ініціативи у найрізноманітніших видах діяльності.

Відповідно до Базового компоненту дошкільної освіти до кінця дошкільного віку у дитини має бути сформований природодоцільний світогляд, в основі якого – усвідомлення дитиною себе як частки природи, відчуття відповідальності за те, що відбувається навколо неї та внаслідок її дій у довкіллі.

Важливий і актуальний для сьогодення є такий напрямок роботи як екологічне виховання.

Головний напрям, який може забезпечити успішне виконання завдань екологічного виховання дошкільнят є розвиток пізнавальної активності дітей у процесі ознайомлення їх з природою.

В центрі уваги педагогів має бути не просто повідомлення дітям окремих фактів та узагальнень, а їх оцінка, спрямована на усвідомлення екологічної цінності природи, її єдності з людиною. Саме це дозволить формувати у них не

тільки екологічне мислення (тобто вміння розмірковувати з приводу даної теми), але і, що важливіше, вірну поведінку, правильну діяльність.

Головною метою екологічного виховання є закладання основ для розвитку у кожного екологічної культури особистості, без формування якої не можна розраховувати на подолання тієї глибокої еколого-економічної кризи, в якій перебуває Україна.

Вирішуючи це завдання, сучасна дошкільна педагогіка знаходиться перед проблемою змісту та вікової специфіки того образу досконалого навколишнього світу, який здатна досягнути (сприйняти і осмислити) дитина дошкільного віку.

Формування його вже в дошкільному віці базується на засвоєнні дітьми певної сукупності знань, зокрема основ екології (знання про залежність живих організмів від умов існування: екологічні потреби рослин, пристосувальні властивості тварин, сезонні зміни в живій та неживій природі тощо).

У дошкільному віці у формуванні екологічного ідеалу основна увага має надаватися двом його сторонам – естетичній та моральній.

Естетична складова ідеалу постає як формування у дошкільників образу досконалої (з позицій «прекрасне – потворне») природи, виховання естетичного емоційно-позитивного ставлення до неї.

У моральному компоненті відображається усвідомлення моральних цінностей самої природи та уявлення про моральне ставлення людини до неї. Ці два компоненти є нерозривні між собою.

Крім змісту, вікову специфіку має також і форма подання дітям соціально-економічного ідеалу. Це має бути форма, яка забезпечувала б єдність естетичного та етичного у ставленні до природи, образність та дієвість даного ідеалу, який має відповідати притаманному дошкільнятам наочно-образному та наочно-дійовому мисленню.

Врахування всього вищесказаного обов'язкове при визначенні як основних завдань екологічного виховання дітей дошкільного віку, так і конкретного змісту, форм та методів роботи з ними.

Основними завданнями екологічного виховання дітей дошкільного віку є:

Засвоєння дітьми провідних ідей, основних понять та наукових фактів, на базі яких визначається оптимальний вплив людини на природу відповідно до дії її законів. Стосовно дошкільного віку – це засвоєння систем знань про живу та неживу природу, які відображають основну залежність у природі – залежність організмів від умов існування. Розкриття дітям різнобічної цінності природи, як джерела матеріальних і духовних сил суспільства. У дошкільному віці – це засвоєння системи знань про значення рослин та тварин у природі та житті людини. Ознайомлюючи малят з будь-яким об'єктом чи явищем природи, педагог повинен розкрити у єдності цінність та доцільність його зовнішнього вигляду та властивостей. На основі цього у дітей виникає уявлення про те, що у природі немає нічого зайвого, що можна було б безболісно знищити. Оволодіння малюками прикладними значеннями, практичними вміннями та навичками раціонального природокористування (знання найпростіших правил поведінки у природі, вміння оцінювати стан навколишнього середовища, передбачати можливі наслідки своїх дій та дій інших людей і не допускати негативних впливів на природу). Розвиток у дітей потреби у спілкуванні з природою, прагнення до якомога глибшого її пізнання. Активізація діяльності дітей, спрямованої на поліпшення навколишнього природного середовища (догляд за живими об'єктами куточка живої природи, за рослинами на території дитячого садка, приваблювання птахів та комах на майданчик тощо). Включення малюків у спільну з дорослими природоохоронну діяльність (засвоєння способів збереження чистоти повітря, водойм, ґрунту, економне використання природних ресурсів та ін.).

Для оцінки ефективності проведеної роботи вихователі орієнтуються на ряд критеріїв, які засвідчують рівень сформованості у дошкільників елементів екологічної культури:

- прояв позитивних емоційних реакцій на об'єкти та явища природи;
- прояв відповідного емоційного ставлення до виконання та порушення правил поведінки у природі;

- наявність системи знань про рослини та тварин, неживу природу, їх взаємозв'язок та взаємозалежність;

- знання основних правил природокористування, розуміння їх екологічної суті (слід охороняти корисні види рослин, тварин від винищення, не можна брати живих істот з місць їхнього існування, дбайливо ставитись до землі, води, повітря, оскільки це середовище, де мешкають живі істоти, обережно поводитись у природі, щоб не приносити їй шкоди тощо);

- стійкий прояв турботи про мешканців куточка живої природи, позитивне ставлення до праці в природі, наявність відповідних навичок та вмій;

- оволодіння конкретними способами поведінки під час прогулянок на майданчику дошкільного закладу та екскурсій у природу згідно з засвоєними правилами.

Педагогічними умовами організації екологічної освіти дошкільнят є:

- еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти яке включає куточок живої природи у групі ЗДО та зовнішні природні зони (сад, город, екологічна стежка, зона відпочинку, «пташина їдальня» тощо) на території ЗДО;

- кваліфіковані фахівці дошкільної освіти, які працюють у напрямку екологічного виховання і сталого розвитку дітей дошкільного віку.

- методичні матеріали по екологічному вихованню дітей дошкільного віку.

- екологізація освітнього процесу в ЗДО;

- організація пізнавальної та екологічної діяльності дітей на основі їх сенситивності до різних форм освоєння світу природи.

- взаємодія з батьками з метою інтеграції екологічної освіти з сімейним вихованням.

Основний зміст екологічної освіти дошкільнят – формування у дошкільнят усвідомленого ставлення до природних явищ і об'єктів, формування в свідомості дітей уявлення про світ, як цілісному єдності землі, повітря, флори і фауни, взаємозв'язку і взаємозалежності людини з цим світом. Формуючи систему знань про природу, вихователь вчить дітей:

- бачити і розуміти зв'язки між явищами;

- емоційно відгукуватися і оцінювати те, що він бачить, спостерігає;
- практично освоювати природу, створюючи необхідні умови для нормальної життєдіяльності живих організмів.

Екологічна освіта це ознайомлення дітей з природою, розуміння деяких аспектів взаємодії людини з природою: людина як жива істота, яка потребує цілком певних життєво необхідних умовах; людина як природокористувач, який споживає у своїй діяльності ресурси Землі, охороняє природу і в міру можливості відновлює її багатства.

2.2. Організація педагогічного експерименту та аналіз результатів його проведення

Експериментальне дослідження проводилося у закладі дошкільної освіти № 2 м. Чернігівської міської ради. У дослідженні приймало участь 30 дітей 5 річного віку (експериментальна група - 15 дітей, контрольна - 17 дітей).

З метою виявлення рівня сформованості екологічної культури дітей старшого дошкільного віку ми використовували діагностичний інструментарій.

Аналіз психолого-педагогічної літератури, дозволив виділити критерії сформованості екологічної культури у старших дошкільників, а також підібрати діагностичні методики.

Відповідність показників і застосовуваних методик представлено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Діагностична карта вивчення рівня сформованості екологічної культури у дітей дошкільного віку

Критерії	Показники	Діагностична методика
1 Когнітивний	1.1. Уявлення дітей про правила поведінки в природі	Завдання 1-8
	1.2. Усвідомлення екологічного ставлення до природи	
2.Емоційно-мотиваційний	2.1. Емоційне ставлення до природи	Завдання 2.1
	2.2 бажання берегти природне середовище	
3. Діяльнісний	3.1 Вміння доглядати за тварина та рослинами у курочку живої природи	Завдання 3.1
	3.2 Послідовність догляду за рослиною	
	3.3 Трудові навички та вміння по догляду за живими об'єктами	
	3.4 Вміння працювати з однолітками	

Зміст даної педагогічної діагностики направлено на виявлення наступного:

- якою мірою дитина освоїла екологічні знання;
- який ступінь освоєння дитиною трудових навичок і умінь по догляду за живими об'єктами;
- якою мірою у дитини сформовані різні види ставлення до природи (природоохоронне, естетичне, пізнавальне).

Вся діагностика проводилася з групою дітей старшого дошкільного віку. Задля отримання додаткової інформації також здійснювалося спостереження за дітьми в різних видах діяльності: ігровій, трудовій, освітній. Вивчалися творчі роботи дітей: малюнки, вироби.

Проводилися бесіди з батьками вихованців.

Діагностика екологічних уявлень дошкільнят проводилася з урахуванням їх вікових особливостей за двома напрямками:

- формування екологічних знань і екологічно правильного ставлення до природних явищ і об'єктів.

Всі діагностичні завдання були згруповані за трьома розділами:

1. Уявлення про природу:

а) про об'єкти живої природи;

б) про об'єкти неживої природи.

2. Ставлення до природи.

3. Трудові навички та вміння по догляду за живими об'єктами.

У кожному розділі дітям пропонувався комплекс контрольних завдань.

Аналіз кожного виконаного дитиною діагностичного завдання проводився відповідно до балів (за 10-х бальною шкалою).

Бали за результатами виконаних діагностичних завдань фіксувалися. Далі вираховувався середній бал, за яким визначався рівень сформованості екологічних уявлень і ставлення до природи:

- від 1 до 3 балів - низький рівень;

- від 3 до 7 балів - середній рівень;

- від 8 до 10 балів - високий рівень.

Зміст діагностичного інструментарію:

Уявлення про природу.

а) жива природа.

Завдання 1.

Мета. Виявити характер уявлень дитини про ознаки живого; з'ясувати, чи має дитина уявлення про потреби живих організмів, умови, необхідні для життя.

Матеріал. 7-8 картинок із зображенням об'єктів живої і неживої природи; предметів, створених людиною: рослина, тварини (птаха, комаха, звір, риба), сонце, автомобіль, літак.

Методика. Бесіда з дітьми. Дитині пропонувалося з набору картинок вибрати об'єкти живої природи. Після цього задавалися питання:

- Як ти здогадався, що все це живе?

- Чому ти вважаєш, що (називається конкретний об'єкт) живий?

- Що потрібно (називається конкретний об'єкт) для нормального життя? Без чого він не може прожити?

Завдання 2.

Мета: виявити, чи має дитина уявлення про різноманітність рослин, місцях їх зростання.

Матеріал. Картки із зображеннями дерев, квітів, овочів, фруктів, трав'янистих рослин.

Методика. Дитині пропонують розглянути всі картинки і вибрати рослини, що ростуть в лісі, на клумбі, на грядці, на лузі.

Завдання 3.

Мета: З'ясувати, чи знає дитина частини рослин і їх функції.

Матеріал. Картки із зображенням дерев, квітів, овочів, фруктів, трав'янистих рослин.

Методика. Дитині пропонують розглянути всі картинки і показати у рослин корінь, стебло (стовбур). Листок, квітка, плід.

Завдання 4.

Мета: З'ясувати, чи має дитина уявлення про стадії росту рослини.

Матеріал. Картки із зображенням стадії росту кульбаби.

Методика. Дитині пропонують розглянути картки і розкласти їх в правильній послідовності, пояснити свій вибір.

Завдання 5.

Мета: виявити уявлення дитини про різноманіття тварин і місцях їх проживання.

Матеріал. Великі дидактичні картини: ліс, луг, водойма, сільський дворик; картинки із зображеннями тварин: 3-4 види домашніх і диких тварин, 3-4 птахи, риби, комахи (жук, бабка, метелик, муха), жаба.

Методика. Дитині пропонується назвати тварин. Помістити на картини в залежності від місць їх проживання і обґрунтувати свій вибір.

Завдання 6.

Мета: виявити уявлення дитини про основні стадії росту тварини.

Матеріал. Картки із зображенням стадій росту і розвитку риби, птаха.

Методика. Дитині пропонуються розглянути картки і розкласти їх у потрібній послідовності, пояснити свій вибір.

Завдання 7.

Мета: З'ясувати, чи має дитина уявлення про сезонні зміни в житті рослин, тварин, людини.

Матеріал. Сюжетні картинки із зображенням пір року і видів праці людей в різні сезони року.

Методика. Проводиться індивідуальна бесіда з дитиною за сюжетними картинками.

- Яка ця пора року?

- Чому дерева так виглядають?

- Як змінюється життя тварин (називається пора року?)

- Чому люди так одягнені? Чим вони займаються?

Завдання 8.

Мета: виявити уявлення дитини про норми ставлення до живого.

Матеріал. Картинки із зображеннями прикладів правильної і неправильної поведінки дітей в природі.

Методика. Індивідуальна бесіда з дитиною:

- Як вчинив хлопчик (дівчинка)? Чому?

- Як би ти вчинив на його (її) місці?

- Які добрі справи ти робив для рослин, тварин, людей?

б) нежива природа.

З дитиною проводилася бесіда з наступних питань:

Про воду:

- Якого кольору може бути вода?

- Що відбувається з водою взимку, влітку – в сильну спеку?

- Що станеться з водою, якщо зачерпнути її в долоньку? Як називається це властивість води? (плинність)

- Навіщо потрібна вода?

Про пісок:

- Чим відрізняється сухий пісок від вологого?

- Що станеться, якщо наступити на вологий пісок?

- Навіщо потрібен пісок?

Про природні явища (вітер, дощ, небо):

- Яким буває вітер навесні, влітку, восени, взимку?

- Що відбувається з деревами, коли дме вітер?

- Навіщо потрібен дощ в природі?

- Що було б з рослинами, якби не було дощу?

- Що з'являється після дощу на міських вулицях?

- Як змінюється небо навесні, влітку, взимку?

- Чому небо іноді здається білим або сірим? Що може «застеляти» небо?

- Якщо на небі темні хмари восени або влітку – як зміниться погода?

Оцінка діяльності:

1-3 бали – уявлення про об'єкти живої і неживої природи, їх істотних ознаках і властивостях поверхневі; дитина має невеликі за обсягом знання; завдання виконує неправильно, допускає багато неточностей, не може відповісти на поставлені питання.

4-7 балів – у дитини є деякі суттєві уявлення про об'єкти живої і неживої природи, їх властивості і ознаки; при виконанні завдань допускає 2-3 помилки, не на всі поставлені запитання відповідає правильно, не завжди може аргументувати свою відповідь.

8-10 балів – сформовано широке коло уявлень про об'єкти живої і неживої природи; завдання виконує правильно, на поставлені питання відповідає, впевнено аргументуючи свою відповідь.

2. Ставлення до природи.

Завдання 1.

Мета. Вивчити особливості ставлення дитини до тварин і рослинам в спеціально створених умовах.

Методика. Проводилося спостереження за ставленням дитини до мешканців куточка живої природи. Були створені спеціальні умови, в яких дитина повинна була здійснити вибір діяльності – або з природними об'єктами, або іншої діяльності. Одночасно в куточку живої природи знаходилися деякі з живих істот, які потребували допомоги (тварини –в годуванні, рослини – в поливі), для чого були приготовлені необхідні засоби, і матеріали для заняття іншими видами діяльності (малюванням, грою, розгляданням книг). Якщо дитина сама не здогадувався про необхідність допомоги живому, його увага поверталася за допомогою навідних питань:

- Як ти думаєш, як себе почуває живий об'єкт?
- Як ти це дізнався?
- Як йому можна допомогти?
- Хотів би ти йому допомогти?
- Чому ти хочеш йому допомогти?

Оцінка діяльності:

1-3 балів – дитина віддає перевагу грі, малюванню тощо, не проявляє бажання спілкуватися з живими об'єктами, відсутній інтерес і прагнення до взаємодії з ними.

4-7 балів – із задоволенням, з власної ініціативи спілкується переважно зі знайомими, приємними для неї тваринами і рослина.

8-10 балів – віддає перевагу діяльності з природними об'єктами. Із задоволенням за власною ініціативою спілкується з тваринами (знайомими і незнайомими) і рослинами.

3. Уміння здійснювати діяльність з природними об'єктами (праця в природі).

Мета. Виявити вміння дитини здійснювати догляд за рослинами.

Методика. У дитини запитували, хотіла би вона доглядати за кімнатною рослиною чи ні, і пропонували їй пояснити, чому необхідно доглядати за рослиною. Після отримання згоди дитині пропонувати:

- вибрати кімнатну рослину, яка потребує догляду, пояснивши свій вибір;
- розповісти про послідовність догляду за рослиною;
- безпосередньо здійснити догляд.

Оцінка діяльності:

1-3 бали – дитина не вміє доглядати за живими істотами.

4-7 балів – сформовані деякі вміння догляду за живими істота.

Спрямованість праці по догляду за живими істотами до кінця не осмислена – захоплена процесом, а не якістю результату для живого об'єкта.

8-10 балів – охоче відгукується на пропозицію дорослих допомогти живим істотам; самостійно бачить необхідність догляду і якісно його виконує. Відчуває задоволення від допомоги живому.

Таблиця 2.2.

Результати констатувального етапу експерименту

критерії	Експериментальна група (15 дитина)			Контрольна групи (17 дітей)		
	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
когнітивний	6,7	20,0	73,3	0	29,4	70,6
Емоційно- мотиваційний	6,7	26,6	66,7	17,6	17,6	64,8
діяльнісний	13,3	20,0	66,7	23,6	17,6	58,8
Середні показники	8,9	22,2	68,9	13,7	21,5	64,7

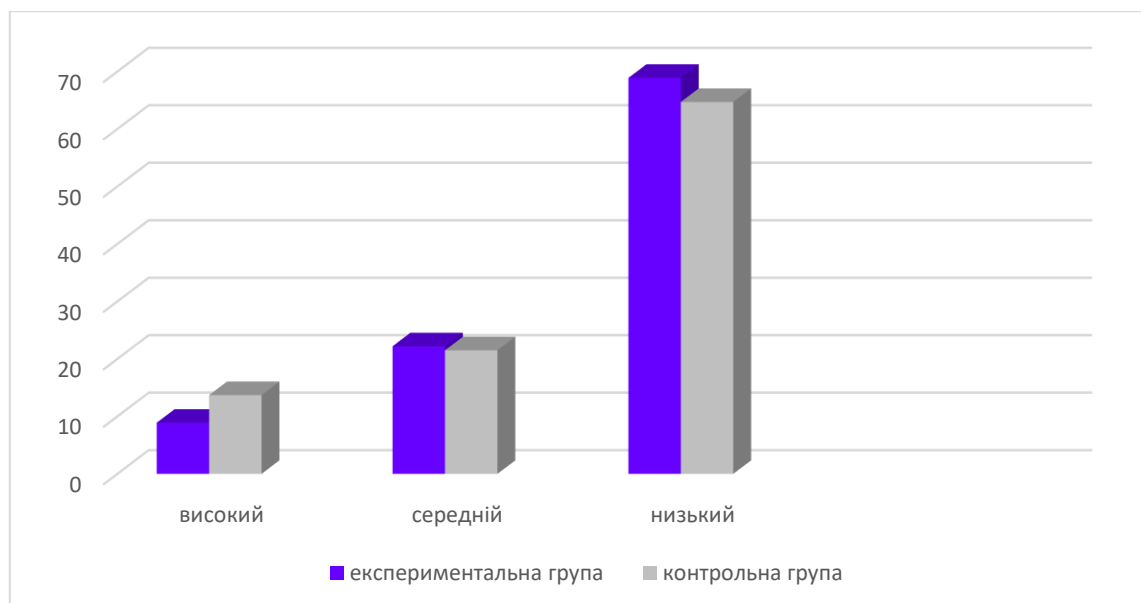

Рис. 2.1. Результати констатувального етапу експерименту

За когнітивним критерієм високий рівень сформованості екологічної компетентності у дітей експериментальної групи складає 6,7% і 0% у контрольній. Середній рівень вміння експериментальної групи становить 20,0%, а у контрольній – 29,4%. Низький рівень в експериментальній групі складає 73,3% , у контрольній групі – 70,6%.

Щодо порівняльних результатів діагностики за емоційно – мотиваційним критерієм в експериментальній групі високий рівень - 6,7% , в контрольній - 17,6%. Середній рівень – 26,6% в експериментальній групі, в контрольній – 17,6%. В експериментальній групі низький рівень мають 66,7%, а в контрольній групі – 64,8%. Також було проведено критерій діяльнісного компонента. В ході якого було виявлено 13,3 % високого рівня в експериментальній групі, а 23,6% в контрольній. Середній рівень в експериментальній - 20,0 %, а в контрольній 17,6%. Ці вихованці також успішно впоралися із завданням. Низький рівень в експериментальній групі – 66,7%. У контрольній групі таких дітей виявилось менше – 58,8%. Ці діти змогли впоратися із завданням тільки при безпосередньому керівництві вихователя. Результати констатувального етапу експерименту середніх показників наведені у таблиці 2.2. та на діаграмі (рис. 2.1).

Загальний аналіз результатів дослідження свідчить про необхідності проведення формувального етапу експерименту для підвищення рівня сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Експериментальна робота була організована з метою підтвердження того, що процес формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку буде найбільш ефективний при дотриманні певних педагогічних умов, а саме:

- створення розвиваючої предметно-просторового екологічного середовища у ЗДО;

- включення дошкільника в природоохоронну діяльність як форма екологічної освіти;

- взаємодія з батьками як умови формування екологічної культури дітей дошкільного віку.

Формувальний етап експерименту припускав впровадження педагогічних умов формування екологічної культури дошкільнят в процесі ознайомлення з природою.

В даний час одним з важливих умов реалізації системи екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі є правильна організація і екологізація розвиваючої предметно-просторового середовища.

Ми почали роботу з екологізації середовища в групі, для цього ми оформили екологічний природний куточок і лабораторію для експериментування в групі. Куточок живої природи є місцем систематичної праці та спостережень, де діти мають можливість максимально проявити активність і самостійність. У повсякденному житті у дошкільнят виховується пізнавальне ставлення до природи, бажання доглядати за об'єктами, добрі почуття, відповідальність за благополуччя тих живих істот, які потребують захисту.

Всі мешканці куточка живої природи в дитячому садку можна розділити на постійних і тимчасових. Постійними мешканцями такого куточку є кімнатні рослини. У старшій групі в куточок живої природи поміщають 6-7 видів рослин

по 2-3 екземпляри з різноманітними стеблами (в'юнкі, сланкі), що мають цибулини і бульбоцибулини.

Для цього підбирали цікаві для спостережень, кімнатні рослини такі як традесканція, цикламен, бегонія, сансев'єра, узамбарська фіалка, хлорофітум, каланхое, герань. Розсадили квіти в горщики, і оформили таблички з назвами. До цієї діяльності залучили батьків, незважаючи на те, що спочатку це відбувалося складно, але потім майже кожен з них брав участь.

Тимчасові мешканці куточка природи – це об'єкти, які вносяться для спостережень на нетривалий відрізок часу. Восени це будуть осінні букети і квіти з квітника, пересажені в кашпо. А також в старших групах вироби з природного матеріалу. Взимку це можуть бути ящики з посадками зеленої цибульки і гілочки дерев. Навесні – ящики з розсадою для городу дитячого садка, букети весняних первоцвітів. У куточок живої природи розмістили календар погоди. Відзначаючи погоду в календарі, діти закріплюють знання, отримані в ході спостережень в природі. Календар призначений для розширення і уточнення знань в області неживої природи, різноманітних природних явищ, для розвитку спостережливості, вміння узагальнювати, характеризувати, аналізувати, виховувати любов до природи.

Також поповнили ілюстративно-наочний матеріал. Такий як: серії картинок на різні теми, ілюстровані книги, альбоми, плакати, картки, схеми для складання описових оповідань, наочні матеріали: картини-пейзажі про пори року, набір муляжів, демонстраційні картини, природний і непридатний матеріал, макети «Домашні тварини», «Дикі тварини», «Північний полюс», «Підводний світ». Гербарій, дитяча художня література про природу.

За допомогою батьків створений і оформлений куточок для експериментування і дослідів. Це різноманітні колбочки, баночки, лійки, тазики, ваги, мірні ложки, мірні склянки, лупи, різнокольорові скельця з безпечними краями, природний матеріал: кора різних дерев, сухоцвіти, насіння, камінчики, пісок, черепашки, шишки, пташине пір'я, листя дерев, мох, деревинки, шматочки шкіри, хутра, тканини, папір, шприци (без голок), піпетки, борошно, різні крупи.

У групі підібрана художня література про природу, тварин і птахів. Книги виставляються в міру необхідності, змінюються за порами року.

На території дитячого садка є клумби. За дітьми старшої групи закріплені квітник. Діти спостерігають за ростом і доглядом за рослинами; за сезонними змінами рослин. Так само діти допомагають доглядати за рослинами: посадка квітів в клумбах; висадка розсади, полив, розпушування землі.

Таким чином, ознайомлення дітей з природою в дитячому саду вимагає постійного безпосереднього «живого» спілкування з нею. Однією з умов, яка забезпечує це, є екологізація розвиваючого природного середовища, яке сприяє реалізації всіх компонентів змісту екологічної освіти: пізнавального, морально-ціннісного, діяльнісного. Правильна організація екологічного предметно-розвиваючого середовища передбачає розуміння працівниками дошкільної установи екологічного підходу до утримання рослин, створення необхідності їх використання в педагогічному процесі. Формування екологічної культури дітей дошкільного віку можливо за умови включення дітей в природоохоронну діяльність, тобто види діяльності передбачають взаємодію з природою в будь-яких формах починаючи з самого простого догляду за мешканцями куточка природи і закінчуючи природоохоронними акціями.

Для роботи над реалізацією умови включення дитини в природоохоронну діяльність нами було розроблено календарно-тематичний план роботи, в який ми включили пізнавальні та розважальні заходи:

1. Бесіди та інтегровані заняття з елементами екологічного виховання.
2. Екологічні прогулянки.
3. Створення ігрових навчальних ситуацій.
4. Природоохоронні акції.
5. Спостереження.
6. Збір колекцій.
7. Вікторини, свята, конкурси.
8. Екскурсія.
9. Виставка.

10. Експеримент.

11. Знайомство з книгами письменників-природознавців.

12. Свято осені.

13. Свято птахів.

Велика робота проводилася на ділянці дитячого садка, де розташований квітник. Із задоволенням діти працювали на клумбах: рихлили, садили квіти і охоче доглядали за ними. Восени самостійно зібрали насіння квітів.

Велике значення у вихованні любові і дбайливого ставлення до природи у дошкільнят мають виходи в природне оточення. Проводилися екскурсії, приділялася особлива увага природоохоронному аспекту, відзначався позитивний і негативний вплив людини на природу, разом з дітьми намагалися знайти шляхи вирішення проблеми.

Одна з найбільш дієвих форм природоохоронної роботи – участь в екологічних акціях, що створюють на дітей великий виховний вплив. Акції були приурочені до дат, подій, мають суспільне значення — такі як «Чисте місто», «Погодуйте птахів», «Бережи живу ялину», «Акція проти безглуздої масової вирубки ялин перед Новим роком», «День птахів», «Всесвітній День здоров'я», «День Землі».

Вихованцями групи та вихователями був створений плакат «Чисте місто очима дітей». Були представлені плакати, малюнки, вироби з непридатного матеріалу, листівки на природоохоронну тематику. Роботи були як індивідуальні, так і колективні.

Вважаємо, що дана робота справила великий вплив на вихованців і їх батьків. Вони отримали мотивацію для активної участі в процесі захисту природи і поліпшення екологічної обстановки, з'явилося почуття заклопотаності станом навколишнього середовища.

Слід зазначити і той факт, згідно з яким, «тільки спираючись на сім'ю, тільки спільними зусиллями можемо вирішити задачу з формування екологічної культури дошкільника.

На контрольному етапі дослідження метою, було виявити зміни сформованості рівня екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Для цього ми провели діагностику рівня сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку, дітям були запропоновані аналогічні завдання, описані на констатувальному етапі експерименту. Результати діагностики представлені в таблиці 2.3 та на діаграмі 2.2.

Таблиця 2.3

Результати контрольного етапу експерименту

критерії	Експериментальна група (15 дітей)			Контрольна групи (17дітей)		
	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
когнітивний	20,0	53,3	26,7	5,9	35,3	58,8
Емоційно-мотиваційний	13,3	53,3	33,4	17,6	23,6	58,8
діяльнісний	26,7	60,0	13,3	23,6	17,6	58,8
Середні показники	20,0	55,5	24,5	15,7	25,5	58,8

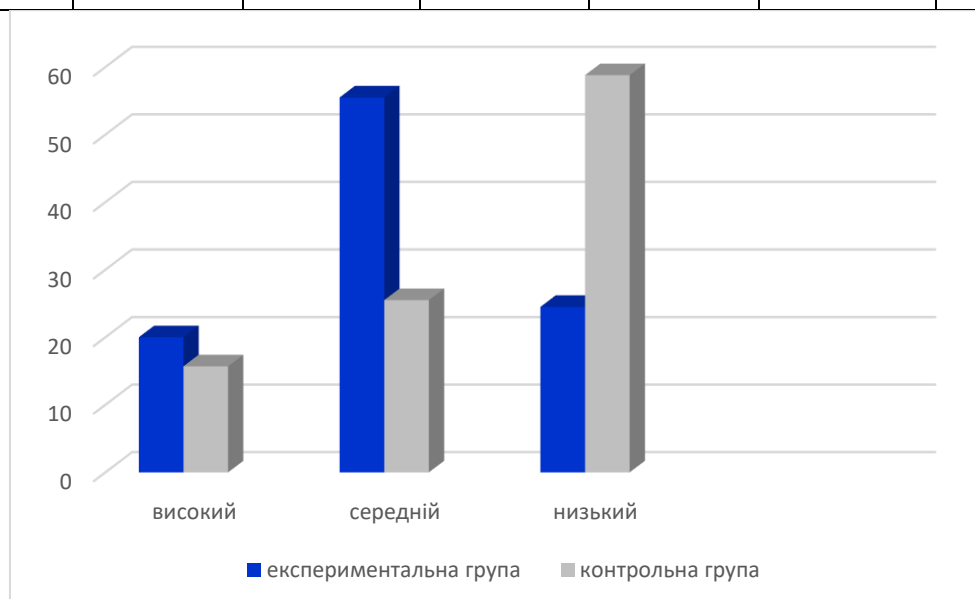

Рис. 2.2. Результати контрольного етапу експерименту

Порівняємо рівень сформованості екологічної культури дітей експериментальної групи на констатувальному і контрольному етапах експерименту. Результати висвітлені у таблиці 2.4 та на діаграмі 2.3

Таблиця 2.4

Порівняльні результати рівня сформованості екологічної культури дітей експериментальної групи на констатувальному і контрольному етапах експерименту.

критерії	Констатувальний етап експерименту			Контрольний етап експерименту		
	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)	Високий рівень (%)	Середній рівень (%)	Низький рівень (%)
когнітивний	6,7	20,0	73,3	20,0	53,3	26,7
Емоційно-мотиваційний	6,7	26,6	66,7	13,3	53,3	33,4
діяльнісний	13,3	20,0	66,7	26,7	60,0	13,3

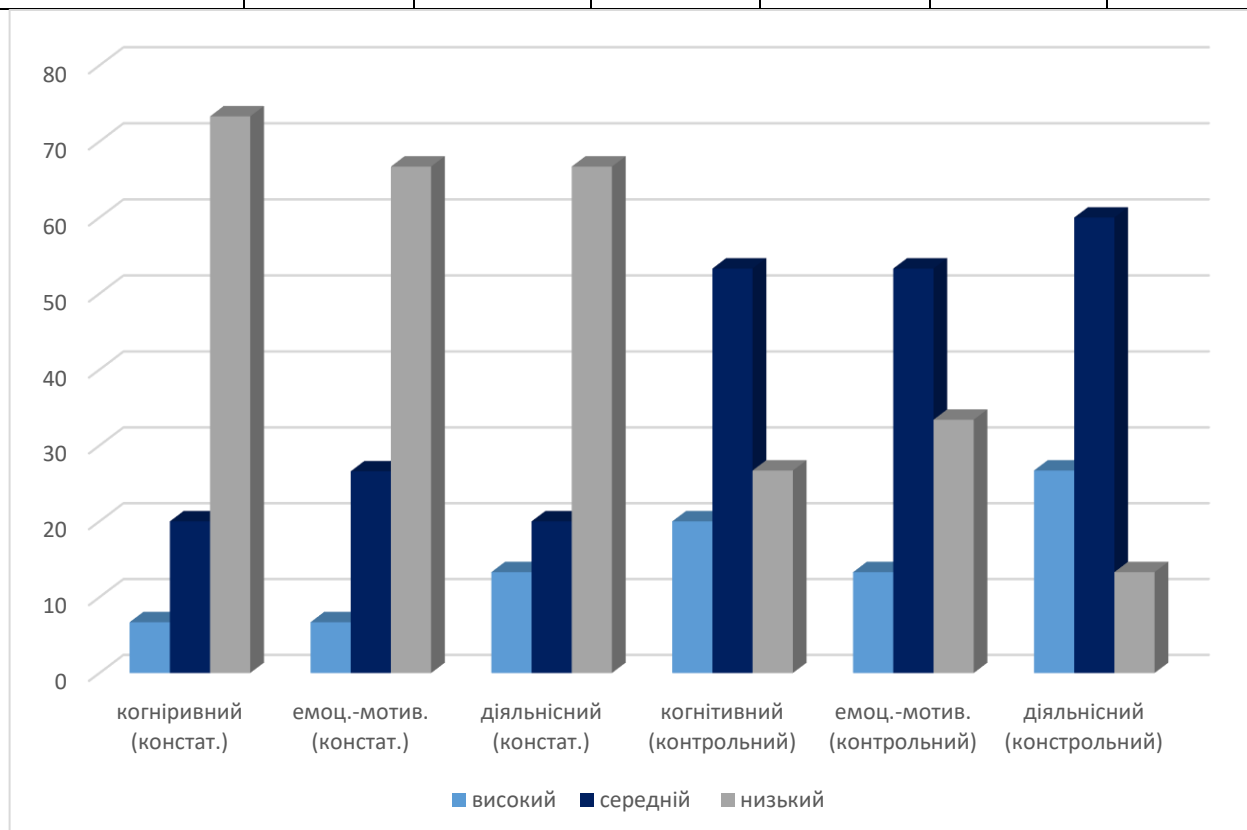

Рис. 2.3. Порівняльні результати рівня сформованості екологічної культури в експериментальній групі на констатувальному і контрольному етапах експерименту.

В ході діагностики рівня сформованості екологічної культури у дошкільнят в експериментальній групі на контрольному етапі дослідження виявлено, що більшість дітей мають високий і середній рівень сформованості екологічної культури. Високий рівень сформованості експериментальної групи на контрольному етапі 20%, тоді як мають 55,5% мають середній рівень і 24,5 % має низький рівень, це дитина яка тривалий час була відсутня через хворобу.

Наочно рівні сформованості екологічної культури дошкільнят експериментальної групи представлені на діаграмі рис. 2.2.

Таким чином, за даними рис. 2.2 можна зробити висновок, що в основному в експериментальній групі переважає середній рівень сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку.

Порівняльний аналіз діагностичних даних експериментальної групи показав позитивну динаміку в сформованості екологічної культури у дітей старшого дошкільного вік:

- високий рівень піднявся з 8,9% до 20%;
- середній піднявся з 22,2% до 55,5%;
- низький знизився з 68,9% до 24,5%.

Таким чином, на підставі результатів аналізу даних експериментального дослідження зроблено висновки:

1. На констатувальному етапі дослідження було виявлено, що дошкільнята-учасники експериментальної групи мали переважно низький рівень екологічної культури.

2. Для розвитку екологічної культури дошкільнят було здійснено формувальний етап експерименту.

3. На контрольному етапі експерименту виявлено позитивні зміни в рівні сформованості екологічної культури як результату екологічної освіти в експериментальній групі.

Після проведеного спостереження за діяльністю дітей можна сказати про те, що вони брали активну участь у запропонованій їм роботі.

2.3. Методичні рекомендації щодо екологічного виховання дітей дошкільного віку як складової її сталого розвитку

Реалізація методичних розробок передбачає здійснення спеціально організованих занять, спостережень, дослідів, в процесі яких діти отримують знання, навички з досліджуваних тем.

Велика роль в реалізації даних розробок відводиться спільній діяльності вихователів з дітьми, тому що виховання почуттів — процес, який неможливо укласти в жорсткі рамки розкладу занять. Це щоденне, постійне спілкування дорослого з дитиною, в результаті і за допомогою якого формується таке складне утворення, як почуття любові до всього живого, до рідної природи. У спільній діяльності вихователі використовують дидактичні, настільні, сюжетно-рольові ігри з дітьми, які допомагають, спираючись на основний вид дитячої діяльності - ігрову, формувати у дітей відповідні програмним завданням знання і навички. Спільна пізнавально-дослідницька діяльність сприяє накопиченню досвіду пошукової діяльності, коли дитина за допомогою практичних дій, постановки дослідів може підтвердити свої припущення, внести свого роду інтелектуальний внесок у вирішення спільної проблеми, а спільне обговорення, пошук і знаходження відповіді розкривають перед дітьми можливості пізнавального спілкування.

У спільну діяльність ми пропонуємо включати бесіди, читання художніх творів, розгляд тематичних альбомів, ілюстрацій, організацію виставок,

екскурсій, організацію рухливих ігор. Особлива роль в розробках відводиться образотворчої діяльності.

Основні форми роботи:

- організована діяльність (заняття);
- обладнання розвиваючого середовища;
- спільна пізнавально-дослідницька діяльність дітей та їх батьків.

Основні методи і прийоми:

- вивчення психолого-методичної літератури з даної проблеми;
- спостереження, досліди, трудова діяльність;
- анкетування;
- вивчення схильностей та інтересів вихованців;
- бесіда;
- гра;
- творчі завдання;
- широке використання літературних творів.

Форми роботи з батьками:

- проект «Урожай на підвіконні»;
- проект «Город цілий рік»;
- участь у виставці «город на підвіконні»;
- консультація «Виховання основ екологічної культури».

Форми роботи з педагогами:

- участь педагогів ЗДО в проекті;
- консультація «Город – цілий рік»;
- круглий стіл «Виховання у дошкільнят інтересу до вирощування рослин в закритому ґрунті»;

Діагностичний інструментарій визначення результатів роботи по темі:

- метод вивчення продуктів дитячої творчості;
- метод спостереження;
- методи математико-статистичного аналізу отриманих даних;
- методи анкетування, бесід з батьками, вивчення ставлення до розробок.

Критерії діагностики рівня знань і навичок дітей по темі:

Вихователі протягом навчального року тричі проводять моніторинг якості знань і навичок дітей по темі розробок: початкове обстеження, проміжне, підсумкове.

Оцінка знань може проводитися за трибальною шкалою:

- 1 бал – низький рівень знань,
- 2 бали – середній рівень знань,
- 3 бали – високий рівень знань.

Низький рівень

- 1. Дізнаються і називають 2 – 3 види рослин.
- 2. Знають частини (лист, стебло, квітка).
- 3. Усвідомлюють необхідність поливання.
- 4. Відносять рослини до живих істот.

Середній рівень

- 1. Знають 3-4 види культурних рослин.
- 2. Знають їх основні частини і їх особливості (колір, величину, форму).
- 3. Усвідомлюють необхідність поливання, очищення рослин від пилу, розпушування.

- 4. Пов'язують способи догляду з потребою рослин у волозі, світлі, теплі.
- 5. Мають уявлення про користь овочів.

Високий рівень

- 1. Розрізняють і називають рослини.
- 2. Знають органи рослин і їх функції.
- 3. Називають стадії розвитку і росту рослин.
- 4. Знають особливості догляду за рослинами.
- 5. Знайомі з сільськогосподарськими професіями.
- 6. Знають про значення рослин в житті людини і природі.
- 7. Беруть активну участь у дослідно – експериментальній діяльності.

Результати допомагають вихователям виявити недоліки в роботі і вчасно їх скорегувати.

Підхід до навчання дітей про природу та екологічну культуру підкаже їм на важливість та цінність оточуючого природного середовища і навчить їх взаємодіяти з ним обачливо та відповідально. Дитяча пошуково-дослідницька діяльність є ефективним методом стимулювання пізнавальної активності та розвитку екологічної свідомості.

Спостереження. Вчіть дітей спостерігати за навколишнім світом. Вивчайте рослини, тварин і пейзажі. Проводьте спостереження за змінами у природі в різні пори року.

Практичні дослідження. Організуйте міні-досліди та експерименти. Наприклад, дослідження росту рослин за різних умов або вивчення впливу сміття на природу.

Класифікація. Вчіть дітей класифікувати об'єкти природи на групи за певними ознаками (наприклад, класифікація рослин за типами або видами).

Екологічні ігри. Використовуйте екологічні ігри для вивчення важливих понять та набуття навичок, таких як відповідальне використання ресурсів і сортування сміття.

Прогулянки. Організуйте прогулянки та екскурсії в природу. Це допоможе дітям побачити природу в дії і розвине їхню любов до активного відпочинку на свіжому повітрі.

Інтерактивні ресурси. Використовуйте мультимедійні ресурси, відео та інтерактивні додатки для навчання дітей про природу та екологію.

Проблемні питання. Завжди стимулюйте дітей задавати питання та робити власні висновки. Відповідайте на їхні запитання, навчаючи їх самостійно досліджувати.

Процес дослідження та відкриття для дітей природних явищ має бути цікавим та стимулюючим. Нижче розглянемо деталізацію кожного з етапів:

Перший етап – підготовка до пошукової діяльності. На цьому етапі основна мета – зацікавити та активізувати дітей до дослідницької діяльності. Важливо провести коротку, захоплюючу бесіду, в якій відзначте основні аспекти того, що

ви будете досліджувати. Задавайте запитання, які будуть стимулювати дітей думати на цю тему. Важливо визначити цілі та очікування від дослідження.

Другий етап – початок досліду. Цей етап передбачає початок дослідження і залучення дітей до процесу висування припущень. Діти мають можливість висловити свої думки та ідеї про природний явище або об'єкт, який вони будуть досліджувати. Важливо, щоб ви підтримували їх у цьому процесі, сприяючи їхньому самовираженню та відчуттю важливості їхніх ідей.

Після висування припущень, настає час для проведення досліду. На цьому етапі варто надати дітям можливість дотримуватися встановлених правил і спостерігати за процесом. Важливо, щоб діти були активно задіяні у проведенні експерименту та отриманні даних.

Обговорення досліду. Після завершення досліду важливо організувати обговорення результатів. Діти повинні мати можливість поділитися своїми спостереженнями та висновками з групою. Обговорення сприяє узагальненню отриманих знань і розвиває вміння слухати та висловлювати власну думку.

Важливо надавати можливість дітям виражати свої думки та почуття стосовно дослідження, а також стимулювати їхню цікавість щодо подальших можливих досліджень.

Загальною метою цих етапів є створення сприятливого середовища для розвитку дітей як активних спостерігачів і дослідників природи та формування їхньої пізнавальної активності та екологічної культури.

Висновки до розділу 2

В процесі експериментального дослідження нами були визначені педагогічні умови які необхідні для успішного екологічного виховання дітей дошкільного віку в контексті їх сталого розвитку.

1. Еколого-розвиваюче середовище дошкільного навчального закладу;
- створення в групі куточка живої і неживої природи;

- на території дошкільного закладу створення зовнішніх природних зон (сад, город, екологічна стежка, зона відпочинку, «пташина їдальня»);
- включення екологічних занять в освітній процес ЗДО;
- взаємодія з батьками з метою інтеграції екологічної освіти з сімейним вихованням.

2. Організація пізнавальної та екологічної діяльності дітей на основі їх сенситивності до різних форм освоєння світу природи.

До педагогічних умов також можна віднести роботу вихователів, різних спеціалістів, розроблені програми для навчання, можна залучати батьків до співпраці, а також мотивувати дітей.

У процесі роботи в експериментальній групі були помічені такі зміни:

- діти помітно розширили свої екологічні уявлення, своє вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі;
- у них зріс інтерес до об'єктів і явищ природно-предметного світу, а також емоційна реакція на недоліки в їх використанні, оціночні судження про них;
- з'явилося бажання дотримуватися норм і правил поведінки в навколишньому середовищі, спрямовані на збереження цінностей природного світу.

І, взагалі, діти стали добрішими, навчилися співпереживати, радіти, хвилюватися, оволоділи навичками догляду за тваринами і рослинами.

Аналіз отриманих даних показав, що в цілому у дітей відбулося підвищення рівня сформованості екологічної культури на рівень, відповідно до їх вікових та індивідуальних можливостей.

Виходячи з аналізу дослідно-експериментальної роботи можна зробити висновки про правильність побудови експериментальної роботи з формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеної роботи над темою магістерської роботи, ми можемо сформулювати певні висновки:

Проаналізувавши літературу та передовий педагогічний досвід з проблемами дослідження можемо відмітити, що однією з важливих тенденцій в екологічній складовій освіти для сталого розвитку є формування у громадянина здатності приймати рішення і діяти в інтересах сталості і збереження довкілля.

Науково-теоретичну основу дослідження склали праці, у яких висвітлені аспекти ознайомлення дошкільників з природою: Н. Бібік, Н. Коваль, А. Васильєва, І. Зверев, В. Бондаренко, З. Плохій, Г. Марочко, Д. Мельник, Н. Лисенко, Л. Нарочна, С. Ніколаєва, П. Саморукова, Н. Пустовіт, Г. Пустовіт, Д. Хайдурова, Н. Яришева, В. Лисенко та ін. Такі сучасні дослідники цієї проблеми як С. Дерябо, Г. Пустовіт, В. Ясвін у своїх наукових працях підкреслюють про необхідність формування екоцентричного типу екологічної свідомості діяльності людей у природі. Н. Горопаха, Н. Глухова, Н. Кот, Н. Лисенко, С. Ніколаєва, З. Плохій, Н. Рижова, Н. Яришева доводять, що основи екологічного виховання закладаються ще в дошкільному віці, а екологічна свідомість виступає головною та важливою складовою екологічної культури, формування основ якої дослідники визначають метою екологічного виховання дітей дошкільного віку.

Для подальшого проведення педагогічного експерименту нами були розроблені критерії визначення рівня екологічного розвитку дітей старшого дошкільного віку (когнітивний, емоціно-вольовий та дільнісний), показники та рівні сформованості (низький, середній та високий). А також були визначені педагогічні умови екологічного виховання у сталому розвитку дітей старшого дошкільного віку, які є наступними:

- еколого-розвивальне середовище закладу дошкільної освіти яке включає куточок живої природи у групі ЗДО та зовнішні природні зони (сад, город, екологічна стежка, зона відпочинку, «пташина їдальня» тощо) на території ЗДО;

- методичні матеріали по екологічному вихованню дітей дошкільного віку.
- екологізація освітнього процесу в ЗДО;
- організація пізнавальної та екологічної діяльності дітей на основі їх сенситивності до різних форм освоєння світу природи.
- взаємодія з батьками з метою інтеграції екологічної освіти з сімейним вихованням.

На формувальному етапі експерименту приділено особливу увагу організації розвиваючого предметно-просторового екологічного середовища, реалізації роботи згідно календарно-тематичного плану, взаємодії з батьками як умова формування екологічної культури дітей старшого дошкільного віку. Нами був розроблений план заходів щодо підвищення рівня екологічної культури старших дошкільнят який в освітній діяльності, в самостійній і спільній діяльності і в повсякденному житті дітей показав свою ефективність: рівень екологічних знань і екологічно правильного ставлення до світу природи дошкільнят виявився вище. Організація розвиваючого предметно-просторового екологічного середовища в ЗДО забезпечила включення дошкільнят в природоохоронну діяльність, що є умовою формування екологічної культури.

У процесі роботи в експериментальній групі були помічені такі позитивні зміни: діти помітно розширили свої екологічні уявлення, своє вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки в природі; у них зріс інтерес до об'єктів і явищ природно-предметного світу, а також емоційна реакція на недоліки в їх використанні, оціночні судження про них; з'явилося бажання дотримуватися норм і правил поведінки в навколишньому середовищу, спрямовані на збереження цінностей природного світу. Аналіз отриманих даних показав, що в цілому у дітей відбулося підвищення рівня сформованості екологічної культури на рівень, відповідно до їх вікових та індивідуальних можливостей.

Нами були розроблені методичні рекомендації по екологічному вихованню дітей старшого дошкільного віку у контексті їх сталого розвитку для роботи вихователів з дітьми та їх батьками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція): наказ МОН України № 33 від 12.01.2021 р. URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-bazovogokomponenta-doshkilnoyi-osviti-derzhavnogo-standartu-doshkilnoyi-osviti-nova-redakciya>
2. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / М-во освіти і науки України, Акад. пед. наук України; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. К.: Світич, 2008. 430 с.
3. Білан О. І. Екологічне виховання дітей дошкільного віку. Львів, 1996. 71 с.
4. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи: методичний посібник для вихователів дітей дошкільного віку. Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2013. С.12-14
5. Беленька Г. В., Науменко Т. С., Половіна О.В. Дошкільнятам про світ природи : метод. посіб. для вихователів дітей дошкільного віку. Київ, 2013. 115 с.
6. Горопаха Н. М. Виховання екологічної культури дітей: посібник для вихователів дошкільних закладів та вчителів початкових класів. Рівне: Волинські обереги, 2011. 212 с.
7. Грінь С.О., Довбишова Н.О., Мананкова В.Л. Екологічне виховання дітей як внесок у майбутнє планети. *Молодий вчений*. № 12 (39), 2016. С. 412 - 416.
8. Досвід екологічного виховання в ДНЗ. *Бібліотека вихователя дитячого садка*. № 1 - 2. 2005. С. 12.
9. Екологічне виховання дітей старшого дошкільного віку. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2011. №6. С. 12
10. Живіріхіна Л. А. Формування екологічної компетенції дошкільників. *Таврійський вісник освіти*. 2014. № 4. С. 69-75
11. Іщенко Л.В. Наступність у екологічному вихованні старших дошкільників і першокласників: автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.01 – теорія та

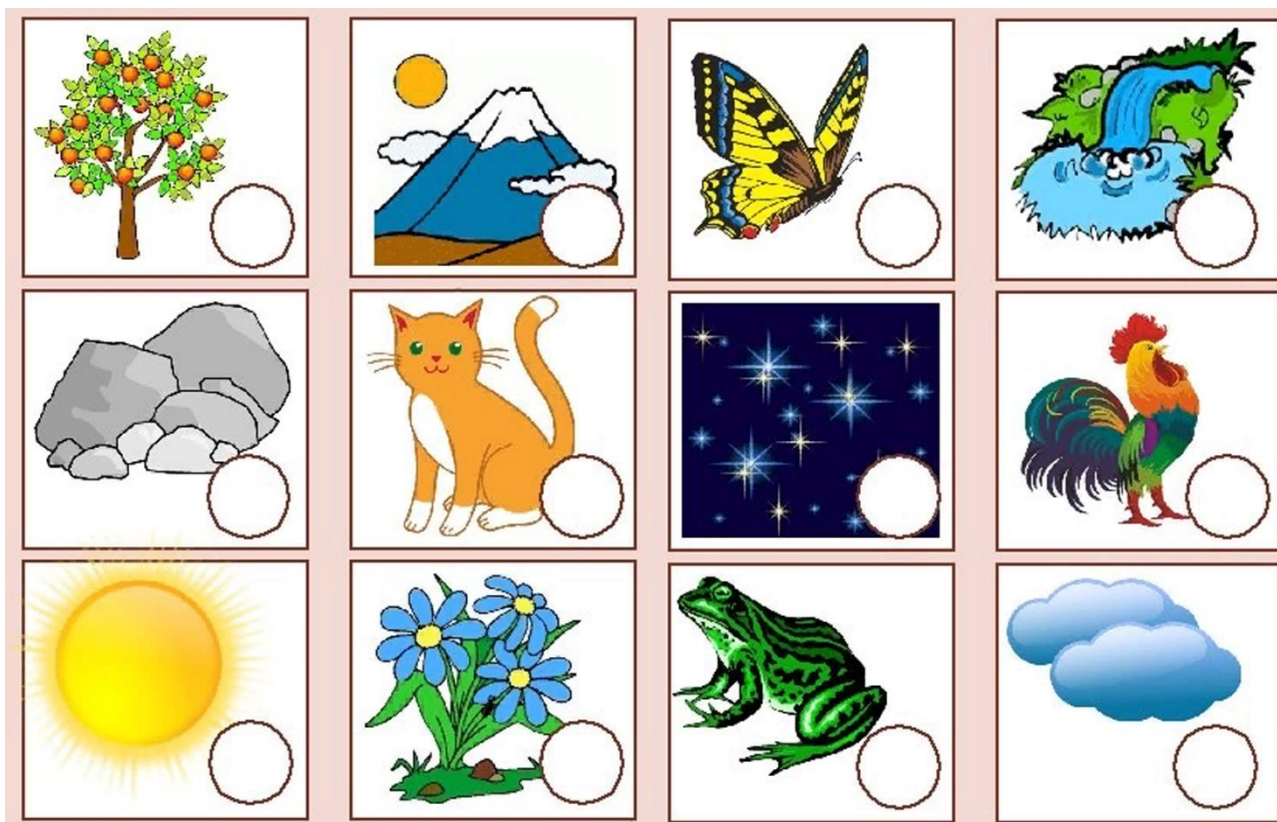
- історія педагогіки; Південноукр. держ. пед. ун-т ім. К.Д. Ушинського. Одеса, 1997. 17 с.
12. Канарова О. В., Перегіняк В. С. Природа рідного краю як засіб формування екологічної культури у дітей старшого дошкільного віку. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2019. № 63. Т. 1. С.50-54.
13. Каплуновська О. Організація екологічної освіти в дошкільному навчальному закладі. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2009. № 7. С. 9–13.
14. Конюхова Т.С. Характеристика загальних підходів до екологічної освіти й виховання дітей дошкільного віку на сучасному етапі. *Освіта Донбасу*. 2006. № 5 (118). С. 62 – 67.
15. Костюк О. Дослідницько-пошукова діяльність у формуванні пізнавального інтересу дошкільників до природи. *Педагогічний пошук*. №3 (83). 2014. С. 21.
16. Кот Н.М. Про нові аспекти змісту екологічного виховання дошкільників. *Педагогічні науки*. Бердянськ, 2005. № 2. С. 54 – 59.
17. Лапшина, С. В. Теоретичні основи екологічного виховання дітей дошкільного віку. *Наукові записки кафедри педагогіки*, 2015. № 24. С. 109-116.
18. Лисенко Н. В. Екологічне виховання дітей дошкільного віку: Навчальний посібник. Львів: Світ, 1994. 144 с.
19. Лисенко Н.В. Еко-око: дошкільник пізнає світ природи: навчально-методичний посібник. Київ: Слово, 2015. 352 с.
20. Маршицька В.В. Наступність в екологічному вихованні дошкільників та молодших школярів. Еколого-натуралістична творчість. *Науковометодичний вісник №3*. К., НЕНЦ, 2002. С. 242 - 244.
21. Маршицька В. Екологічне виховання: соціально-моральні задачі. *Дошкільне виховання*. 2003. №11. С. 7-9.

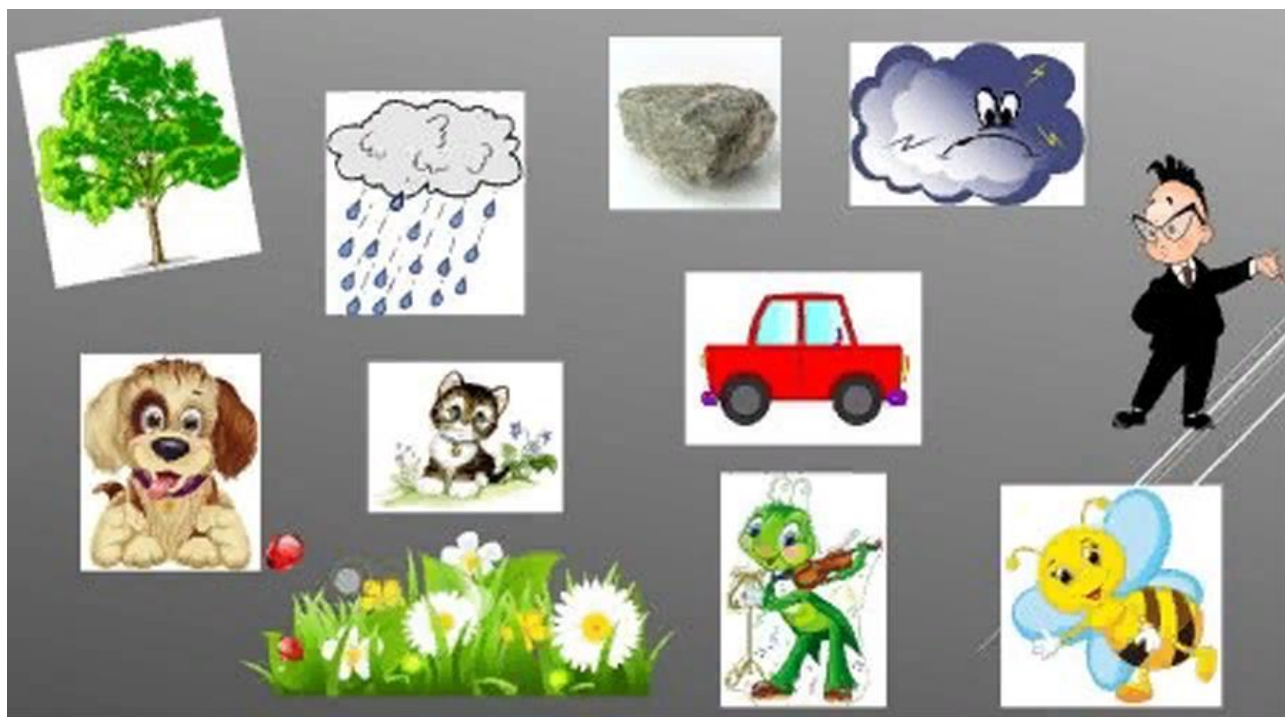
- 22.Методичні аспекти реалізації Базової програми розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» / О.Л.Кононко, З.П.Плохій, А.М. Гончаренко [та ін.]. К.: Світич, 2009. 208 с.
- 23.Овдієнко І. Формування екологічної свідомості в дітей дошкільного віку засобами фенологічних спостережень. *Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки*. 2018. Випуск 3. С. 142–147
- 24.Ознайомлення з природним довкіллям. Середній дошкільний вік (укл. Сухар В. Л.) : метод посіб. для вихователів. Харків: Вид. група «Основа», 2018. 147 с.
- 25.Паласевич І. Педагогічні умови екологічного виховання дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. №9 (195), 2021. С. 88-93.
- 26.Певіцина Т. О. Діяльність дошкільного навчального закладу та сім'ї з екологічного виховання дітей. Т.О. Певіцина. *Таврійський вісник освіти*. 2013. № 2 (42). С. 87 - 94.
- 27.Плохій З. П. Формуємо екологічну компетентність молодшого дошкільника: навч. посібник. Київ : Світич, 2010. 144 с.
- 28.Плохій З.П. Виховання екологічної культури дошкільників: Навч. посіб. для вихователів дитячих садків. К.: Ред. журн. «Дошкільне виховання», 2002.
- 29.Плохій З.П. Формування екологічної мотиваційної діяльності дошкільнят. *Дошкільне виховання*. 2005. №7. С. 19-21.
- 30.Попова І.В. Поняття і структура екологічного виховання особистості в системі виховної діяльності. *Науковий вісник. Серія «Філософія»*. Харків: ХНПУ. 2016. Вип. 46 (частина І). С. 151–165.
- 31.Природа як засіб естетичного і морального виховання дітей. *Дошкільне виховання*. 2010. № 1. С. 110-114.
- 32.Присяжнюк Л. Еколого-природнича освіта дошкільнят у поліфонії інноваційних підходів. *Палітра педагога*. 2017. № 6. С.3-8

- 33.Роганова М. В. Формування у дітей старшого дошкільного віку ціннісного ставлення до природи засобами мистецтв: дис. кандидата пед. наук. Київ, 2001. 225 с.
- 34.Роганова М.В. Духовна єдність людини та природи – основа еколого-естетичного виховання особистості. *Гуманізація навчально-виховного процесу. Науково-методичний збірник*. Вип. № VI. Словянськ: ІЗМН-СДП, 1999. С. 255-260.
- 35.Розгон В. В. Інноваційні технології екологічної освіти дітей дошкільного віку. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Випуск 80 том 2. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. 2021. С. 96-100
- 36.Трамбак К. С., Шевцова О. А. Екологічне виховання у ДНЗ. Харків: Вид. група «Основа», 2016. 223 с.
- 37.Трубник І. В. Професійно-екологічна компетентність вихователя дошкільного закладу. *Збірник наукових праць Бердянського державного педагогічного університету (Педагогічні науки)*. 2007. №3. 204 с.
- 38.Формування емоційно-ціннісного та відповідального ставлення дітей дошкільного віку до природного довкілля: методичні рекомендації / уклад. Лабайчук Л. В. та ін.; за заг. ред. Т. І. Туркот. Херсон: КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2015. 68 с.
- 39.Шпирин А П. Особливості екологічного виховання дітей 5 років засобами взаємодії з природою в літній оздоровчий період у ДНЗ. Кваліфікаційна робота. Ніжин, 2019. 102 с.
- 40.Яришева Н.Ф. Методика ознайомлення дітей з природою: Навчальний посібник. К.: Вища шк., 2008. 255 с.
- 41.Яришева Н.Ф. Екологічне виховання дошкільників. Київ : Грамота, 2001. 55 с.

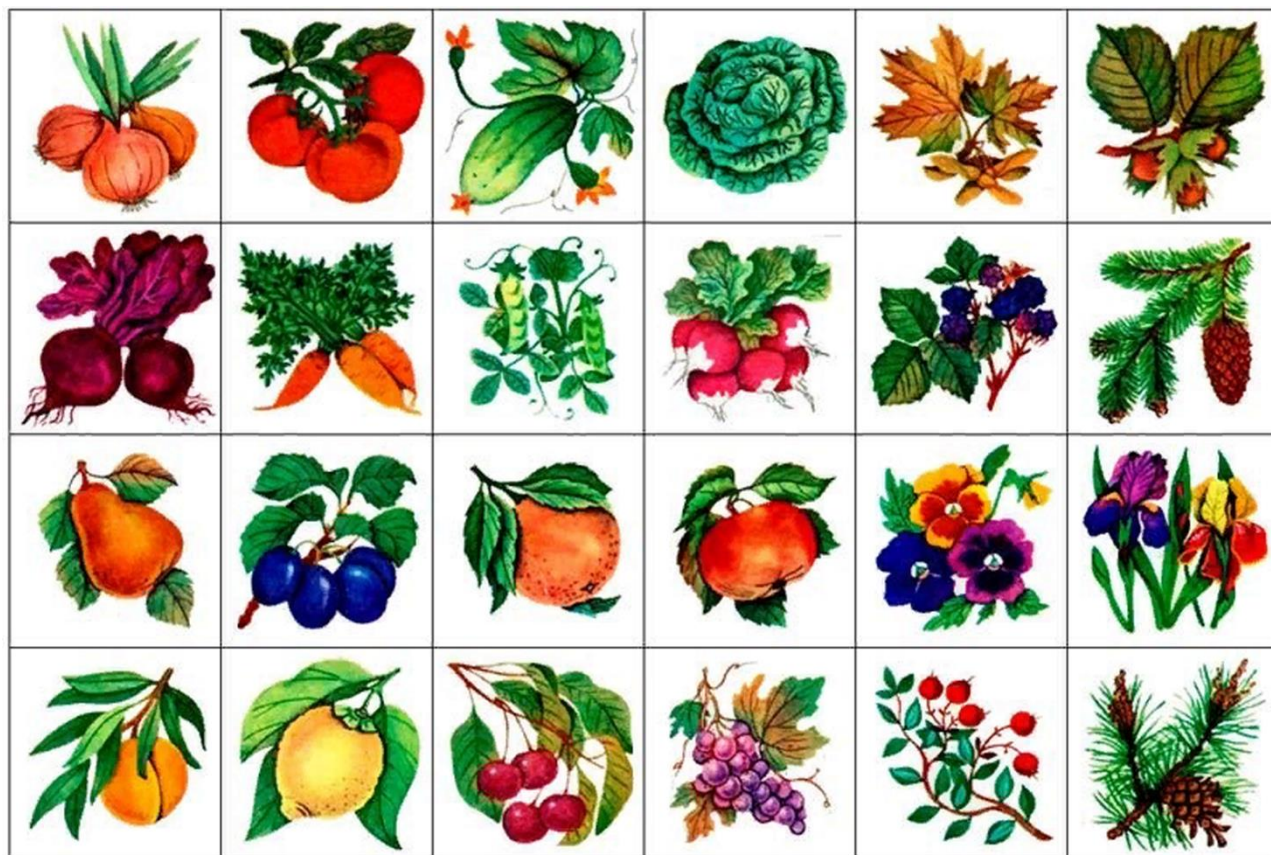
ДОДАТКИ

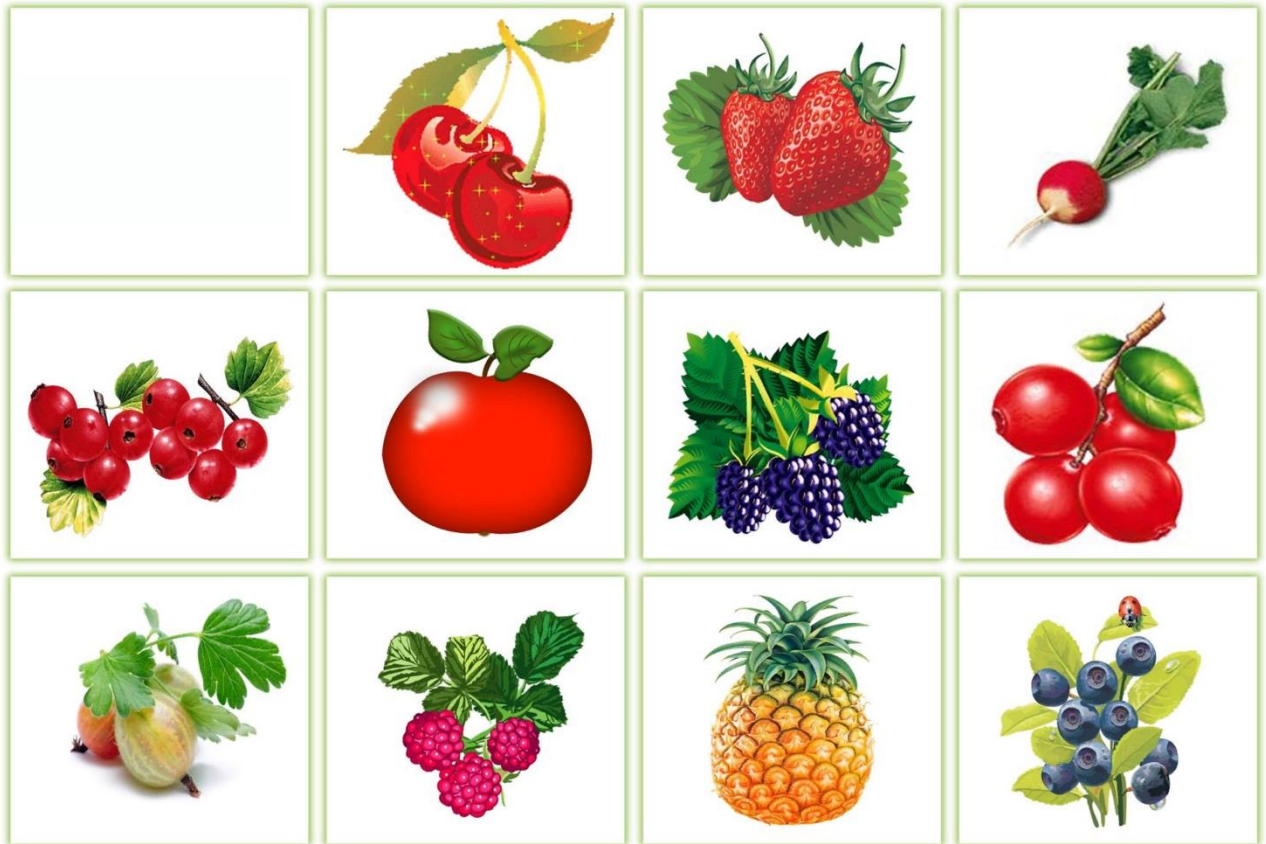
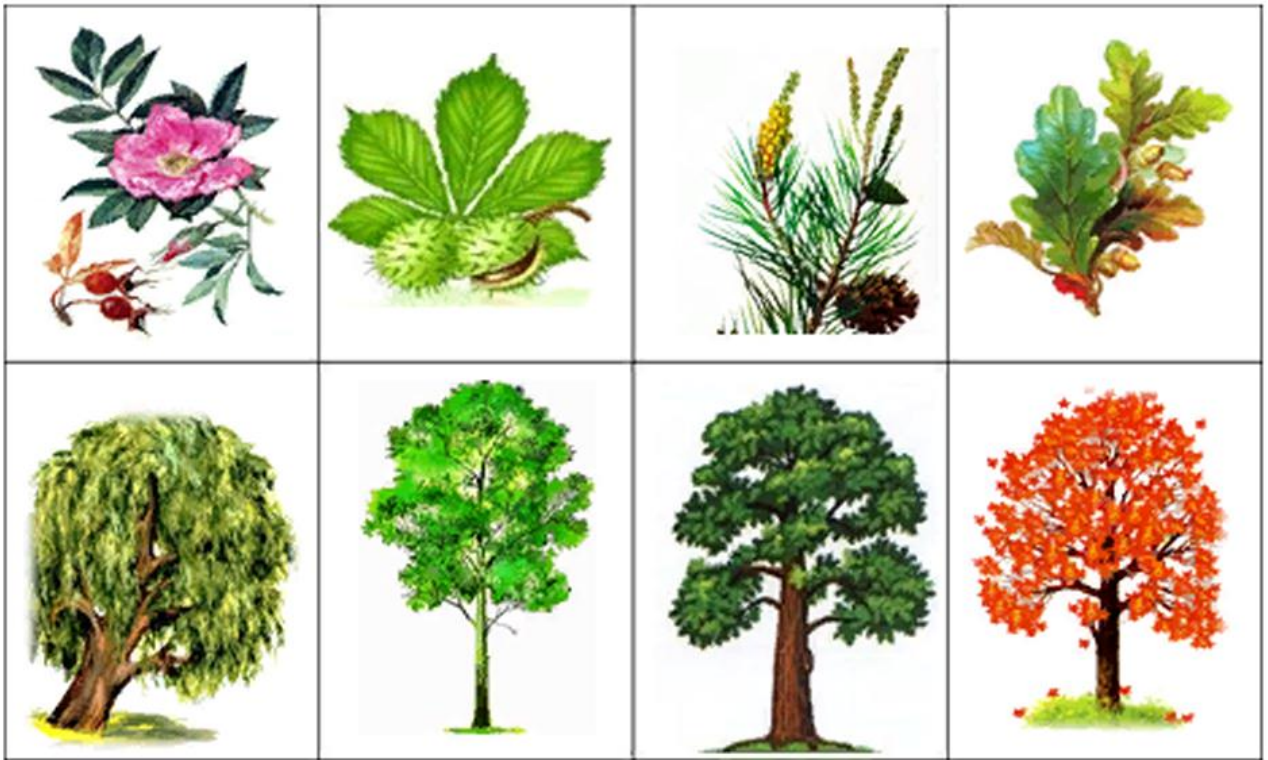
Уявлення про природу

Завдання 2

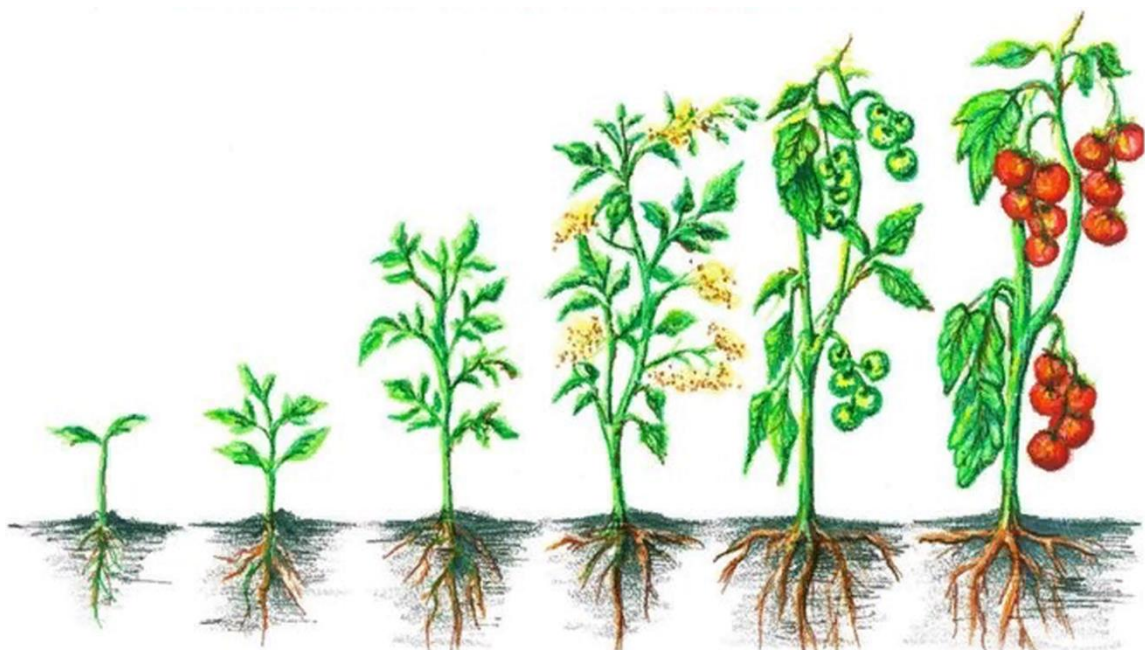

Завдання 3

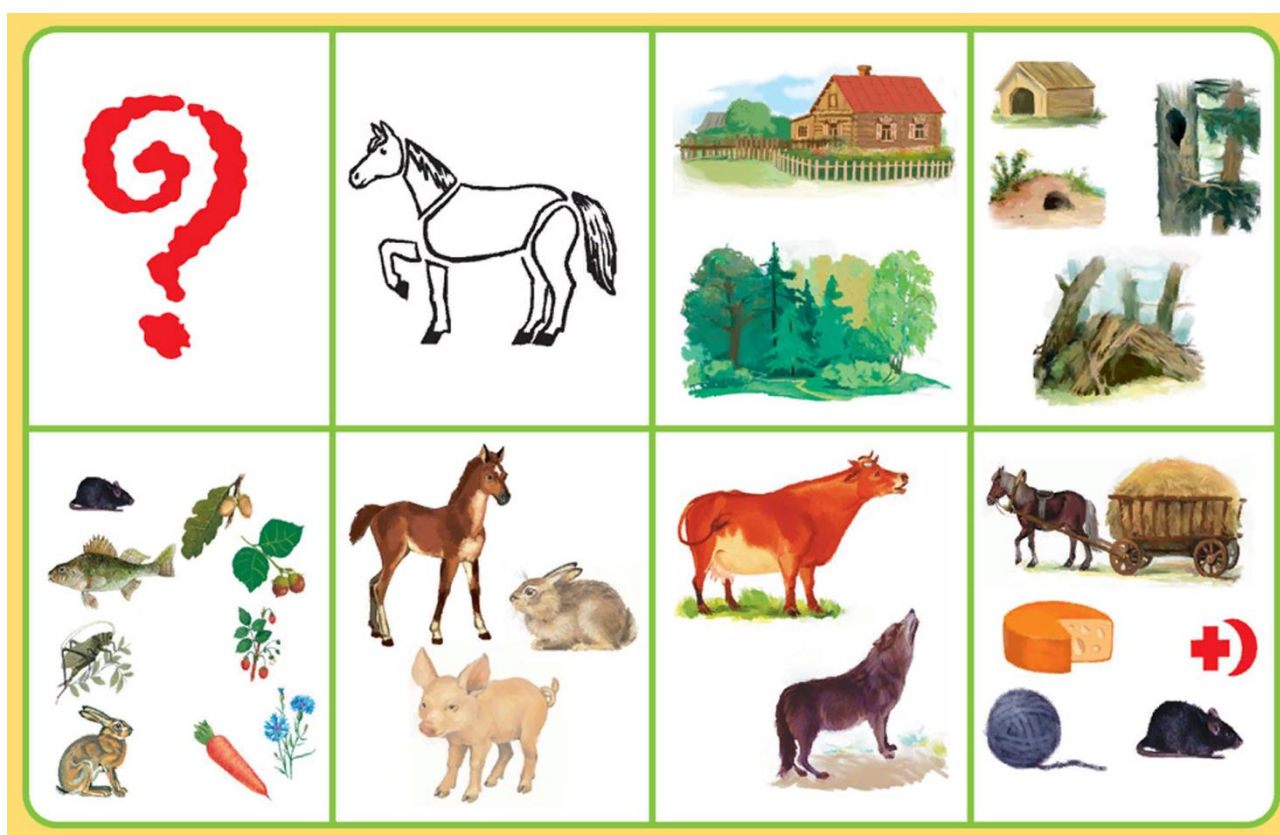

Завдання 4

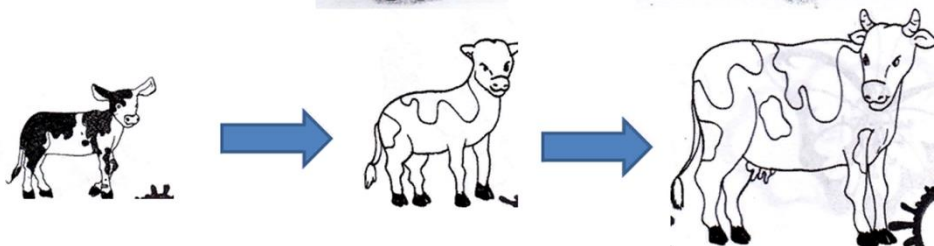
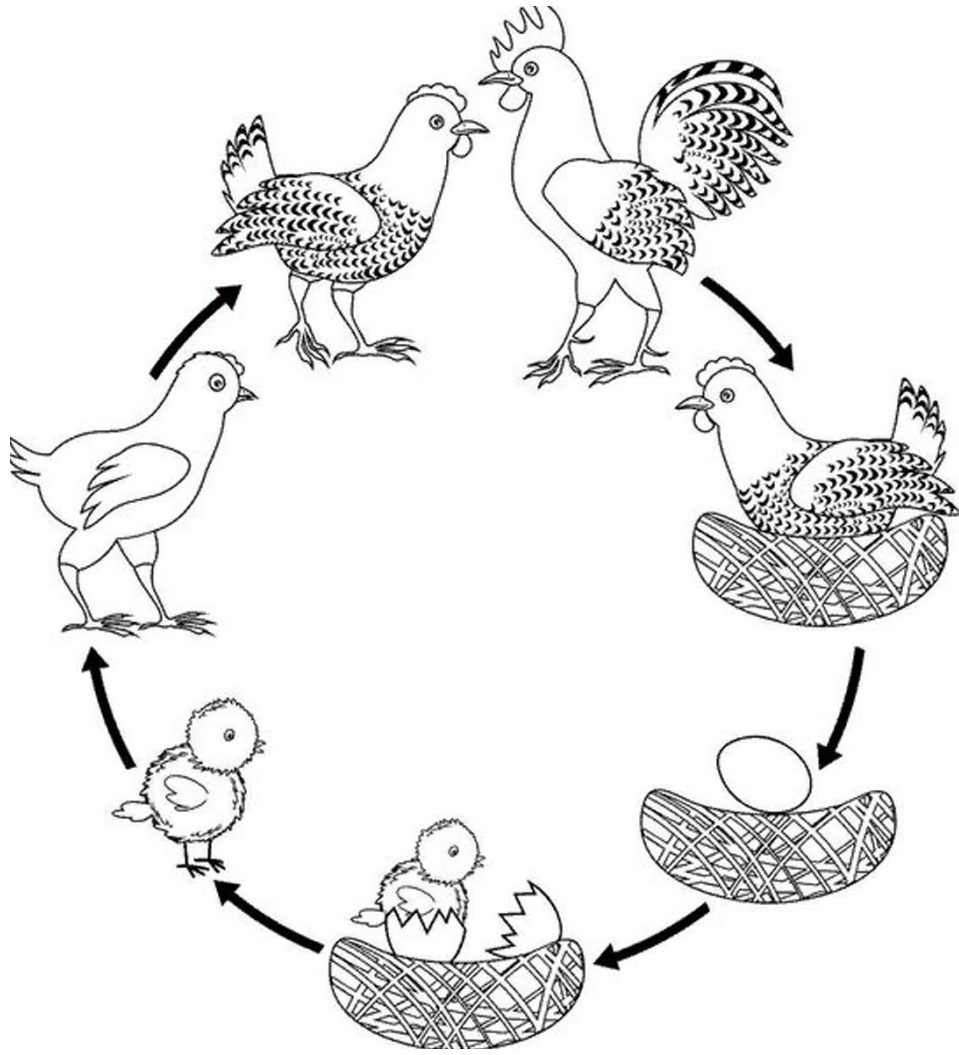

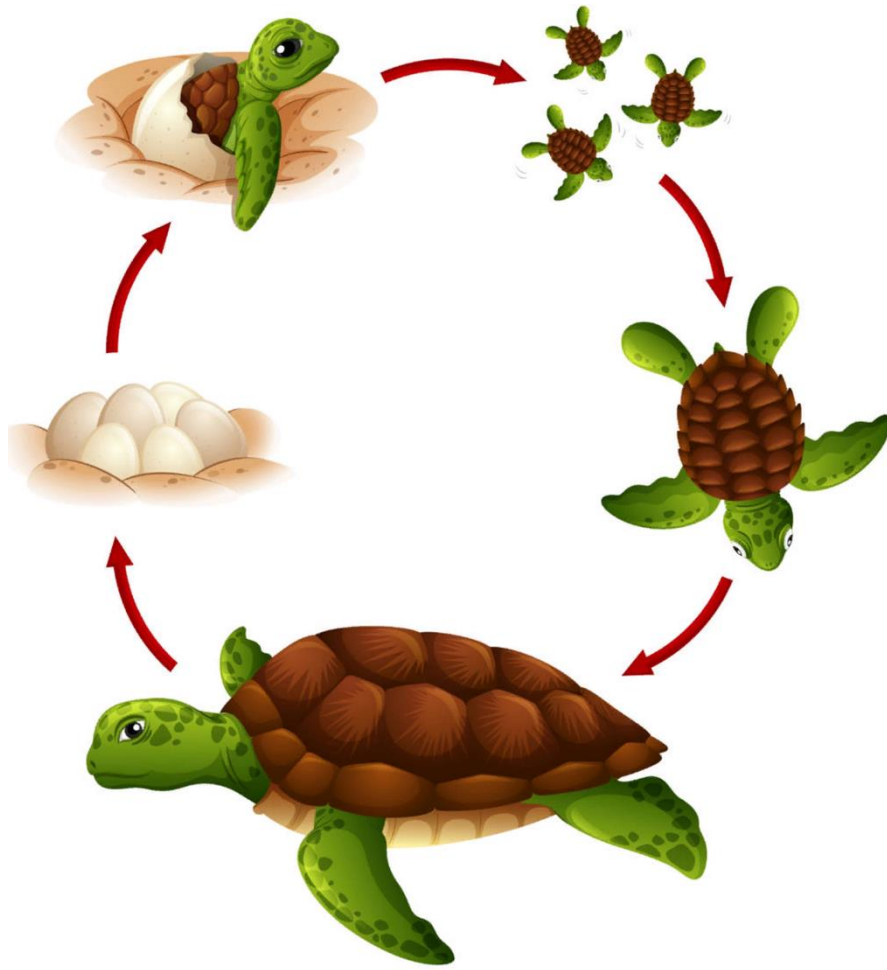
Завдання 5

Завдання 6

Завдання 7

